

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและแนวทางในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่ กรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลประกอบการวิจัย การวิเคราะห์ การอภิปรายผล โดย จะนำเสนอตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษานอกระบบ
2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและครุศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
3. หลักการและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
4. การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
5. การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
6. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจังหวัดหนองคาย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การจัดการศึกษานอกระบบ

1. ความหมายของการศึกษานอกระบบ

ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายการศึกษานอกระบบ ไว้หลายประการ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 การศึกษานอกระบบ หมายถึง การศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบปกติ ที่จัดให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัย ไม่มีการจำกัด พื้นฐานการศึกษาอาชีพประสบการณ์หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ในด้านพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต ความรู้ทางด้านทักษะ การประกอบอาชีพและความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การจัดการศึกษามีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษาระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเงื่อนไขการ สำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีตามเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและ ความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

จรวยพร ธรณินทร์ (2550 : 21) การศึกษานอกระบบหรือ Non-formal Education (NFE) ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1967 ในการประชุมของ UNESCO เรื่อง The World Educational Crisis ซึ่งได้นิยามการศึกษานอกระบบ หมายถึง “การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่นอกกรอบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ โดยมุ่งบริการให้คนกลุ่มต่าง ๆ ของประชากร ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก” โดยเน้นการเรียนรู้ (Learning) แต่ในปัจจุบัน การศึกษานอกระบบคือ กระบวนการจัดการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ทั้งที่เป็นทัศนคติ ทักษะ และความรู้ ซึ่งทำได้ยืดหยุ่นกว่าการเรียนในระบบโรงเรียนทั่วไป สมรรถนะที่เกิดจากการศึกษานอกระบบมีตั้งแต่ทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำงานเป็นกลุ่ม การแก้ไขความขัดแย้ง การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การเป็นผู้นำ การแก้ปัญหาาร่วมกัน การสร้างความเชื่อมั่น ความมีวินัย และความรับผิดชอบ การศึกษานอกระบบยุคใหม่จึงเน้นการเรียนรู้และสมรรถนะ (Learning and competency)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ระบุว่า การศึกษานอกระบบ หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจนมีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่น และหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบ หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อมุ่งจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งด้านความรู้ความชำนาญหรืองานอดิเรกต่าง ๆ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยังขาดโอกาสพลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะ ปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

2. ความสำคัญของการศึกษานอกระบบ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนด จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลประเมินผล โดยหลักการแล้วเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลชุมชนวิธีการจัดการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

การจัดการศึกษาในอนาคตวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น การจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญในปัจจุบัน ซึ่งให้เห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียนให้มีความหลากหลายในวิธีการเรียนรู้และสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในปัจจุบันที่ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ซึ่งเป็นจุดปรับเปลี่ยนที่สำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ และการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2545 : 28)

3. หลักการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนเป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งต้องการให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุด การจัดการศึกษามีเป้าหมายสำคัญคือ ประชาชนสามารถพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้กระบวนการของการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้เข้ากับชีวิต โดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ทั้งนี้ไม่เพียงแต่รัฐจะมีหน้าที่จัดการศึกษาเท่านั้น แต่ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่และจริงจัง เป็นการระดมทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชนมาจัดการศึกษา แนวคิดดังกล่าวการศึกษานอกโรงเรียนจึงยึดหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ หลักความเสมอภาคทางการศึกษา หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง หลักบูรณาการการเรียนรู้กับวิถีชีวิต หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และหลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546 ก : 3-4)

3.1 หลักความเสมอภาคทางการศึกษา กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกโรงเรียนส่วนมากเป็นผู้พลาดโอกาสและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านสถานภาพในสังคม อาชีพเศรษฐกิจและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียนต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ หากแต่สร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

3.2 หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง การจัดการศึกษานอกโรงเรียนจะต้องจัดการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองสามารถเรียนรู้เกิดความสำนึกที่จะพัฒนาตนเองได้ คิดเป็นปรับตัวเพื่อให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เรียนด้วยตนเองพึ่งพาตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุข ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3.3 หลักการบูรณาการการเรียนรู้กับวิถีชีวิต หลักการนี้อยู่บนพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพปัญหา วิถีชีวิต สภาพแวดล้อม และชุมชนท้องถิ่นของผู้เรียน ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สิ่งดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นลักษณะของการบูรณาการจึงมีความเหมาะสมโดยบูรณาการสาระต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ บูรณาการวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

3.4 หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน หลักการนี้เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการของตนเอง สามารถจัดการศึกษาให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม การศึกษานอกโรงเรียน มีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ วิธีการเรียนและการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการการศึกษานอกโรงเรียนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.5 หลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มผู้เรียนนับว่าสำคัญ เป็นการส่งเสริมและสร้างกัลยาณมิตรในกลุ่มผู้เรียนก่อให้เกิดความร่วมมือ ความผูกพันเอื้ออาทร การช่วยเหลือกันและกันปลูกฝังวินัยในตนเอง ฝึกความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นสำหรับผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะ สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนก็นับว่าเป็นหลักสำคัญในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

4. ความจำเป็นของงานการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตให้กับประชาชน เป็นการจัดการศึกษาในทุกรูปแบบอย่างผสมผสานกันระหว่างการศึกษานอกโรงเรียนควบคู่กับการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เดิมมนุษย์เรียนรู้สมรรถภาพในการพัฒนาตนเองมาจากครอบครัว และชุมชนต่อมาเมื่อสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น จึงได้มีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อเสริมการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติให้สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และขยายตัวอย่างกว้างขวางส่งผลเด่นชัดต่อการพัฒนาคุณภาพประชากรแต่ถึงกระนั้นก็มีข้อจำกัดที่สำคัญ ได้แก่

4.1 ความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การศึกษาในระบบโรงเรียนที่ได้ดำเนินการอยู่ยังไม่สามารถกระจายโอกาสให้แก่ประชาชนทุกคนได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

4.2 ความไม่ต่อเนื่องในโอกาสทางการศึกษา ที่ผ่านมามีได้ตระหนักในความจำเป็นที่ประชาชนทุกคนควรมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อรับบทบาทหน้าที่ในสังคม และความต้องการทางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงชีวิต

4.3 ความไม่สามารถจัดการฝึกอบรมอาชีพเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถทักษะในการประกอบอาชีพให้กับบุคคลซึ่งมีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน และการพัฒนา กลุ่มอาชีพให้มีประสิทธิภาพในวัยผู้ใหญ่ได้

4.4 ความไม่สามารถจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาบูรณาการความรู้และทักษะประสบการณ์ของบุคคล ในการร่วมมือร่วมใจการพัฒนาสังคม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

5. วัตถุประสงค์ของการศึกษานอกโรงเรียน

การดำเนินการศึกษานอกโรงเรียนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาที่จะประสานสัมพันธ์กับการศึกษาในโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเปิดโอกาสในการเรียนรู้ที่สมบูรณ์และต่อเนื่องตลอดชีวิตให้กับประชาชนโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (วัชร ศรีวิพันธุ์. 2545 : 10)

5.1 เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา และสนองทางเลือกให้กับผู้ขาดโอกาส ผู้พลาดโอกาส และผู้ค่อยโอกาสทางการศึกษา

5.2 เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ให้สามารถกระจายโอกาสให้แก่ประชาชนทุกคน ได้อย่างทั่วถึงกว้างขวางและเป็นธรรม

5.3 เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยและเครือข่ายการเรียนรู้ในสังคมและเพื่อสานต่อโอกาสในการเรียนรู้ของประชาชนให้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

5.4 เพื่อเสริมคุณภาพของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

1. ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

คำว่าศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายไว้หลายประการ ดังนี้

รุ่ง แก้วแดง (2543 : 16) ได้ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนว่า หมายถึง ศูนย์รวมการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนให้กว้างขวางทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ ตลอดจนเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชน ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อก่อให้เกิดสังคมการเรียนรู้และการพึ่งตนเองรวมทั้งเสริมสร้างวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2546 ก : 1) ได้ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนว่า หมายถึง สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง จากสื่อการเรียนการสอนหลายรูปแบบ หลายชนิดและหลายประเภท ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 3

คือ 1) กิจกรรมแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2) กิจกรรมการเรียนรู้และวิชาชีพด้วยตนเองจากสื่อ และ 3) กิจกรรมสนเทศ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกลางทำหน้าที่ประสานงานแหล่งวิทยาการความรู้ ข่าวสารข้อมูลให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายทั่วไปในชุมชน

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2547 : 94) ได้ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนว่า หมายถึง ศูนย์กลางการจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ ตลอดการเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง

สรุปได้ว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จัดขึ้นในชุมชน โดยประชาชนในชุมชน เพื่อเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และสำหรับประชาชนในชุมชนเป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

2. ความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไว้หลายประการ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 25 ได้กำหนดว่ารัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ หอศิลป์ สวนสัตว์ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อย่างพอเพียง การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้ยึดแนวคิดที่สำคัญว่าการเรียนรู้ของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิตทุกสถานที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากได้มีระบบการจัดการ ให้สถานที่เหล่านั้นมีบรรยากาศ แหล่งการเรียนรู้เป็นสถานที่เหมาะสม และอยู่ใกล้ผู้เรียนมากที่สุด มีการบริหารสื่อการเรียนการสอนทุกประเภท ตามความต้องการของผู้เรียน จัดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการพบกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ มีบุคลากรที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คำแนะนำและคำปรึกษา มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องให้กับประชาชนได้ตลอดเวลา ซึ่งสถานที่ที่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น เรียกว่า “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน” (ศรช.)

3. แนวคิดและหลักการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมจัดระบบและสนับสนุนการดำเนินงาน และมีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ/เขต ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด/กรุงเทพมหานคร เป็นผู้ให้การส่งเสริมสนับสนุนบริหารจัดการการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 95)

3.1 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน มุ่งสร้างโอกาสและให้บริการการเรียนรู้อย่างหลากหลายสนองตอบความต้องการและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตนเองอันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้

3.2 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับวิถีชีวิต โดยเน้นการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองและปฏิบัติการณ์ค้นคว้าข้อมูลข่าวสาร สื่อการเรียนรู้จากแหล่งวิทยาการต่างๆ ในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้รับบริการและบุคคลในชุมชน เช่น ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีผลให้เกิดการหมุนเวียนข่าวสารข้อมูลระหว่างกลุ่มบุคคลในชุมชน

3.3 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และให้บริการด้านหลักสูตรสื่อกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาการข่าวสารข้อมูล เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางความรู้ให้แก่ชุมชน

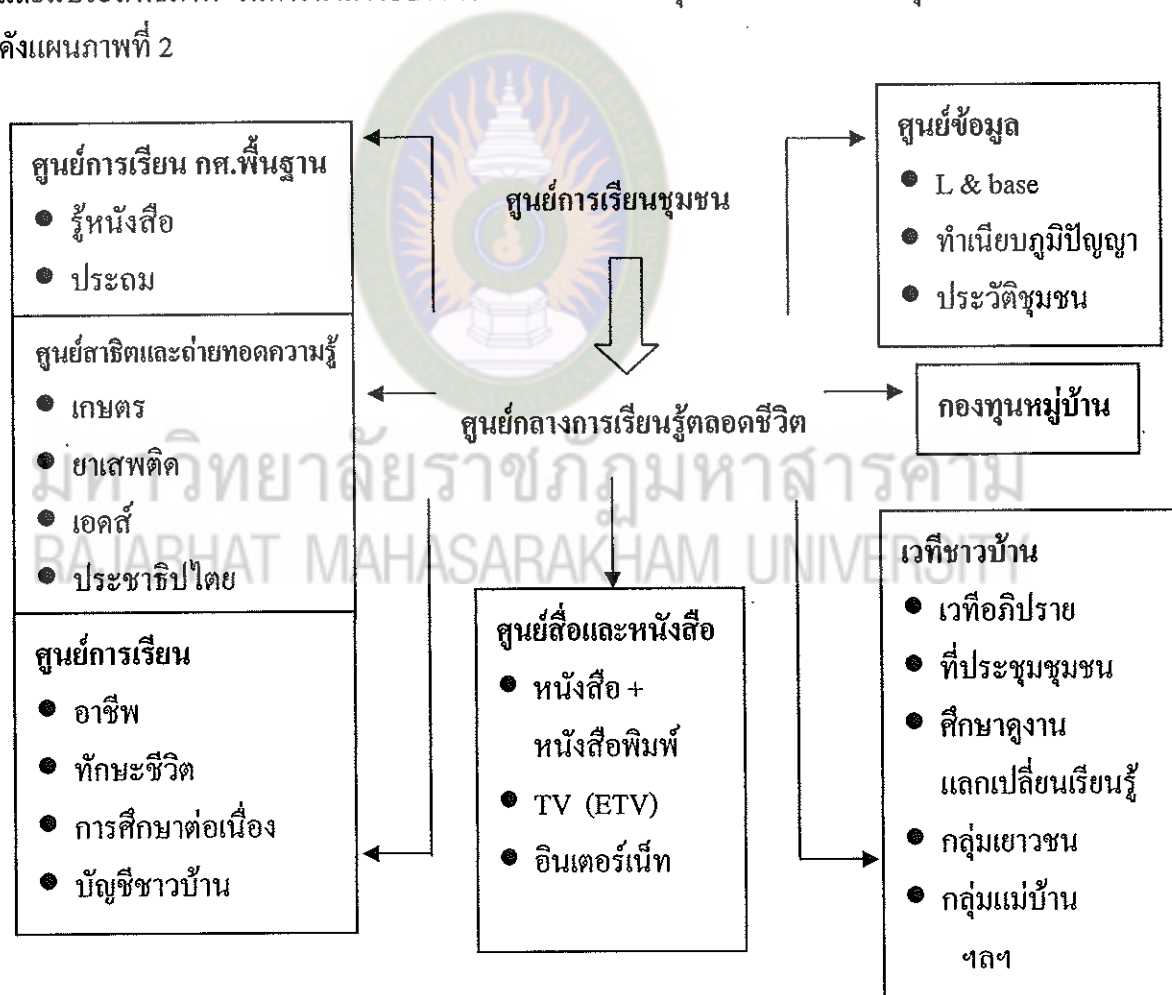
3.4 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นมิติหนึ่งของการจัดการศึกษาแบบระบบเปิดโดยบุคคลในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากการบริการการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้ตลอดเวลาส่งเสริมให้เกิดการสร้างหลักสูตรที่หลากหลายไว้ให้บริการการศึกษาแก่ชุมชน และพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นให้อิสระแก่ผู้เรียน ได้ออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ผู้รับบริการได้ฝึกปฏิบัติมากกว่าบอกให้รู้ส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการนำสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามาจัดบริการอย่างกว้างขวางเป็นการกระจายสื่อให้ชุมชนอย่างทั่วถึง

3.5 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพของคนในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้องประสานและเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและแหล่งการเรียนรู้ทางธรรมชาติให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอย่างทั่วถึง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน มุ่งสร้างโอกาสและให้บริการการเรียนรู้อย่างหลากหลาย

ตามความต้องการและความจำเป็นของชุมชน เน้นการเรียนรู้ที่เป็นการปฏิบัติจริงจากวิถีชีวิต และเรียนรู้จากแหล่งวิชาการต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งศูนย์กลางการเรียนรู้และให้บริการด้านหลักสูตรสื่อกิจกรรมการเรียนการสอน วิทยากร ข่าวสารข้อมูล เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. 2547 : 98)

หัวใจสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ ความเข้มแข็งและความมีศักยภาพของครู การศึกษานอกโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความรับผิดชอบในการส่งเสริมสนับสนุน และการจัดการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน รวมทั้งความมีวิสัยทัศน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชนที่สามารถคาดการณ์อนาคต และความต้องการการศึกษาที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ในการนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนครอบครัวและชุมชน ดังแผนภาพที่ 2

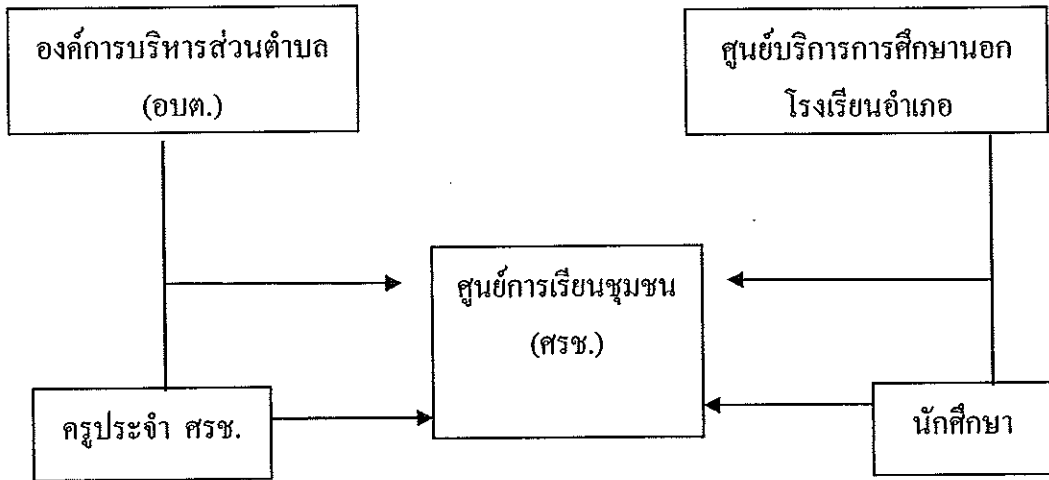

แผนภาพที่ 2 แนวคิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
ที่มา : สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2547 : 98)

4. ความเป็นมาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตราที่ 289 ได้ให้สิทธิแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา และการฝึกอบรมอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้นและเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวเป็นโฉมหน้าใหม่ของการเมืองการปกครองของไทยที่พยายามกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้ส่วนท้องถิ่น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีหน้าที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถมีอาชีพที่มั่นคงสร้างความผาสุกให้แก่ครอบครัวและชุมชน ตลอดจนการดูแลรักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณีและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ที่ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ก็คือทุก ๆ ฝ่ายในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำและกลุ่มประชาชนต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนนักเรียนนักศึกษาเข้าร่วมกันถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เพราะในทุกชุมชนมีองค์ความรู้หลักของชุมชนอยู่แล้วคือ องค์ความรู้ในด้านจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้ดีขึ้นเป็นความผูกพันต่อท้องถิ่นแผ่นดินเกิด องค์ความรู้อีกประการหนึ่งคือ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่สั่งสอนสืบต่อกันมาในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน วัฒนธรรมประเพณี คุณธรรมจริยธรรม องค์ความรู้ทั้งสองส่วนนี้นับเป็นรากฐานของชุมชนที่จะเชื่อมต่อกับองค์ความรู้ภายนอก ได้แก่ องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถจัดการชีวิตของตนและชุมชนให้สมดุลเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ กลไกที่จะเชื่อมต่่องค์ความรู้ภายในชุมชนกับองค์ความรู้ภายนอกชุมชนดังกล่าวได้แก่ “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน” (สรช.) โดยจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกคนในชุมชนและเป็นหน่วยพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน และการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้กำกับดูแลและศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ (ศบอ.) สนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542 ก : 3) ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภาพที่ 3 การดำเนินงานศูนย์การเรียนชุมชน
ที่มา : กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2542 ก : 3)

5. การจัดตั้งศูนย์การเรียนชุมชน

ชุมชนประกอบด้วยสถาบันนานาชนิดที่ตั้งขึ้นและมีอยู่ด้วยความมุ่งหมายต่างกัน ด้วยความเชื่อพื้นฐานที่ว่าชุมชนดำรงอยู่ได้ และพัฒนาถึงปัจจุบันด้วยอาศัยการพึ่งพาตนเองเป็นหลักใหญ่ชุมชนมีภูมิปัญญาที่สะสมมายาวนาน และมีการถ่ายทอดแก่สมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อดำรงชีวิตของคนในชุมชน มีการพึ่งพาทักษะนอกมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวของชุมชน ดังนั้นงานการศึกษานอกโรงเรียนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงไว้ให้ชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และเกิดกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต โดยวิธีการพึ่งพาตนเองและการสร้างความสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองให้แก่สมาชิกในชุมชน ด้วยการให้การศึกษาอันจะช่วยให้สมาชิกในชุมชนรู้จักถึงปัญหาหรือสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ รู้จักแสวงหาแหล่งวิทยาการที่จะใช้ศึกษาหาความรู้ทั้งในชุมชนและจากภายนอกชุมชน จากเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้จัดให้มีสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นในชุมชนซึ่งเรียกว่า “ศูนย์การเรียนชุมชน” ซึ่งมีภารกิจในการประสานการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบต่าง ๆ สนับสนุนกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสายอาชีพ และกิจกรรมการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตลอดจนเป็นแหล่งบริการสื่อสารการเรียนการสอนบริการข่าวสารข้อให้แก่ประชาชน นักเรียนนักศึกษาและการประสานเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนชุมชนภายในท้องถิ่น

6. องค์ประกอบหลักของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

องค์ประกอบที่จะช่วยให้การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นไปด้วยดี และบรรลุวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. 2546 ก : 3)

6.1 กลุ่มเป้าหมาย ผู้ที่จะใช้บริการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้แก่ ประชาชนทุกคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น เด็กเล็ก สตรี คนพิการ แรงงานคืนถิ่นและนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน

6.2 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่จัดตั้งในชุมชนมีสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ได้แก่ ชุดรับสัญญาณโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม โทรทัศน์ วิทยุ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องเล่นวีดีโอ วีดิทัศน์ เทปเสียง สื่อเอกสารตำราและแบบเรียนต่าง ๆ ตลอดจนคอมพิวเตอร์

6.3 ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นผู้ปฏิบัติงานในลักษณะประจำที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทำหน้าที่จัดกิจกรรมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

6.4 คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พิจารณาคัดเลือกโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่วางแผนเสนอแนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จัดให้มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบริหารและจัดกิจกรรมให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจัดหาวัสดุอุปกรณ์บุคลากรและงบประมาณของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน กำกับติดตามการดำเนินงาน ประเมินผลและประชาสัมพันธ์

6.5 องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล/หรือองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น ๆ เป็นผู้ควบคุมดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง

6.6 กลุ่มประชาชน ซึ่งรวมกลุ่มกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ เป็นผู้ร่วมผลักดันให้เกิดกิจกรรมการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

6.7 ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค จัดประชุมชี้แจงเผยแพร่แนวคิดในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประสานงานจัดหาแหล่งทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนั้น ๆ ทั้งในแง่สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สื่อและเครือข่ายในการจัดกิจกรรม

7. ประเภทของศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้โดยทั่วไปแบ่งเป็น 3 รูปแบบ (สุคสวาท คำแดง. 2543 : 57) คือ

7.1 ศูนย์การเรียนรู้แบบไม่เป็นเอกเทศ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ศูนย์การเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นห้องเรียนและศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้ส่วนหนึ่งของห้องเรียน กล่าวคือ ศูนย์การเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นห้องเรียนเป็นการจัดห้องเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นการปรับปรุงห้องเรียนธรรมดาที่ครูสอนมาเป็นศูนย์กิจกรรมสำหรับนักเรียน ได้ลงมือปฏิบัติภายในห้องเรียน นั้นจะจัดโต๊ะและเก้าอี้ออกเป็นกลุ่ม ๆ เท่ากับจำนวนกิจกรรมที่ปรากฏในชุดการสอนสมาชิก แต่ละกลุ่มไม่ควรเกิน 12 คน ที่เหมาะสมที่สุดคือ 5 - 8 คน แต่ละศูนย์กิจกรรมจะมีวัสดุอุปกรณ์ และเนื้อหาที่แตกต่างกัน นักเรียนจะหาประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการประกอบกิจกรรมไปทีละศูนย์ จนครบทุกศูนย์ พร้อมทั้งรายงานกิจกรรมตามที่ครูกำหนดให้ นอกจากนี้ยังมีศูนย์กิจกรรมสำรองไว้อย่างน้อยหนึ่งศูนย์ มีไว้สำหรับกลุ่มที่ประกอบกิจกรรมเสร็จก่อนกลุ่มอื่น เพื่อป้องกันความสับสนวุ่นวายของนักเรียน และศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้ส่วนหนึ่งของห้องเรียน โดยใช้เนื้อที่ส่วนหนึ่งของห้องเรียนจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อที่จะเป็นศูนย์วิชาการต่าง ๆ ไว้ข้างผนังห้องเรียน หรือมุมห้องโดยจัดเป็นมุมวิชาต่าง ๆ ที่มีสื่อการสอนและกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เช่น ศูนย์การอ่าน ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์คณิตศาสตร์ ให้นักเรียนได้ศึกษาเมื่อมีเวลาว่าง ศูนย์เหล่านี้ยังไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของการสอน ซึ่งการมีศูนย์ต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนตามความถนัด ความสนใจ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้ไม่เบื่อหน่ายในการเรียน

7.2 ศูนย์การเรียนรู้แบบเป็นเอกเทศ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ศูนย์การเรียนรู้สำหรับครู และศูนย์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน

7.2.1 ศูนย์การเรียนรู้สำหรับครู คือ ศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้เป็นห้องปฏิบัติการสอนสำหรับสถาบันที่ผลิตครูอาจจะจัดในสถาบันนั้น หรือในโรงเรียนเพื่อให้ครูและนักศึกษา มาฝึกสอน ฝึกทักษะ หรือเป็นที่ทดลองความคิดใหม่ ๆ ก่อนที่จะนำไปใช้ในห้องเรียนจริง

7.2.2 ศูนย์การเรียนรู้สำหรับนักเรียน หรือศูนย์วิชาการ เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่แยกจากห้องเรียนโดยเอกเทศ แต่อยู่ในบริเวณเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการใช้ศูนย์การเรียนรู้ของนักเรียน ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามความสนใจ หรือตามหัวข้อที่กำหนดให้

7.3 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ประเภทนี้มีการสร้างอาคารพิเศษ สามารถให้ความสะดวกแก่ผู้มาใช้ประโยชน์ ศูนย์การเรียนรู้เหล่านี้แยกจากห้องเรียน แต่อยู่ในศูนย์กลางของสถานศึกษา มีห้องเรียนล้อมรอบ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ สถานที่จัดบรรยากาศให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้จากโปรแกรมการสอน ซึ่งจัดไว้ในรูปของชุดการสอนรายบุคคลตาม

หมวดหมู่ของเนื้อหา และประสบการณ์ต่าง ๆ ภายใต้ความดูแลของครู ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และควบคุมโปรแกรมการเรียน พร้อมทั้งจัดเตรียมหาชุดการสอนตามความต้องการของผู้เรียน ในระดับต่าง ๆ การเรียนในศูนย์การเรียนชุมชน ไม่มีกำหนดเวลาและระดับชั้นเรียน เนื้อหา และประสบการณ์ในชุดการสอนแบ่งออกเป็นหน่วยตามลำดับ จากง่ายไปหายาก และสอดคล้องกับ ความต้องการของบุคคลเปิดโอกาสให้ผู้เรียนก้าวไปตามความสนใจและความสามารถ

8. ประโยชน์ของศูนย์การเรียนชุมชน

การจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนชุมชน โดยครูศูนย์การเรียนชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ ปฏิบัติงานในลักษณะประจำที่ศูนย์การเรียนชุมชน โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ของสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ส่งเสริมและจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนตาม ความต้องการและสภาพปัญหาของชุมชน รวมทั้งให้คำปรึกษาแนะแนวและอำนวยความสะดวก แก่ผู้เรียนจัดและบริการข่าวสารข้อมูล สื่อการเรียนรู้ประสานความร่วมมือกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และหน่วยงานเครือข่ายโดยคำนึงถึงการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อนโยบายของรัฐ และนโยบาย ของสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนใน 4 ด้าน คือ การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อ พัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ซึ่งจะ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชน ดังนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. 2547 : 84)

- 8.1 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 8.2 ประชาชน/ชุมชน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในชุมชนของตนเองมากขึ้น
- 8.3 เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ารับบริการการศึกษาในแหล่งการเรียนรู้ ที่อยู่ใกล้ตัวในชุมชน
- 8.4 ทำให้มีแหล่งข้อมูลข่าวสารในระดับพื้นที่ที่บริการความรู้แก่ประชาชนได้ ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน
- 8.5 ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ใช้ศูนย์การเรียนชุมชนเป็นศูนย์กลางในการ จัดแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์เพื่อระดมความคิดในการวางแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง
- 8.6 ประชาชนในชุมชนได้รับการพัฒนาการศึกษาพื้นฐาน การพัฒนาอาชีพ พัฒนา ทักษะชีวิตและมีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น
- 8.7 ส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่มในชุมชนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนา อาชีพเพิ่มผลผลิตเพิ่มรายได้มีเงินออมและกองทุนหมุนเวียนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

8.8 ส่งเสริมให้บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนเห็นคุณค่าของการศึกษาและมีโอกาสเข้ารับการศึกษเพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษาให้สูงขึ้น

8.9 ส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีโอกาสนำศักยภาพของตนเองมาทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนของตนในลักษณะของการเป็นวิทยากรกระบวนการเรียนรู้

8.10 กระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญและรักในถิ่นฐานของตนเองร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการดำรงอยู่และสืบสวนความเป็นไทยต่อไป

9. แนวทางในการจัดและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ในการดำเนินงานการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้นั้น มีหลักการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ในการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้วางยุทธศาสตร์การจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไว้ 8 ประการ ดังนี้

9.1 ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในหลักการ "ชุมชนเพื่อชุมชน"

9.2 ให้องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นแกนนำในการจัดตั้งและการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

9.3 ประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงแนวทางและวิธีการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

9.4 สร้างความศรัทธาและความคุ้นเคยกับชุมชน

9.5 ร่วมประชุมชี้แจงและวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชน

9.6 ประสานงานกับเครือข่าย

9.7 จัดกิจกรรมเสริมแรง และการให้รางวัล

9.8 สนับสนุนและคัดเลือกผู้มีใจรักและพร้อมที่จะปฏิบัติรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีรูปแบบของการจัดการ 6 ประการ คือ

9.8.1 พื้นที่ให้บริการศึกษายึดหยุ่นตามสถานที่ และความพร้อมของชุมชน

9.8.2 รูปแบบการจัดพื้นที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ ไม่กำหนดขนาดและมาตรฐานของวัสดุ ครุภัณฑ์ที่แน่นอนแต่ต้องเหมาะสมกับกิจกรรมและสภาพแวดล้อม

9.8.3 เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมหลากหลายตามความเหมาะสม หรือความพร้อม ตามสภาพได้อย่างทันยุคทันสมัย

9.8.4 จัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลและในวัด

9.8.5 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนควรมีอาคารและบริเวณเป็นเอกเทศ

9.8.6 จัดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการจัดกิจกรรม

ที่หลากหลาย

หลักการและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา การอบรมและในหมวด 1 มาตรา 9 ได้กล่าวถึงการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมจัดการศึกษา ฉะนั้นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้ตามนโยบายทางการศึกษาทั้งในระดับชาติและระดับหน่วยงาน โดยครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะต้องได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ทั้งนี้จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักการสำคัญในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพราะชุมชนเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษาและทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะต้องยึดชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา คือ ประชาชนจะต้องสามารถพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้น หน้าที่การจัดการศึกษาจึงต้องเป็นการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและชุมชนที่จะต้องระดมทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชนมาร่วมจัดการศึกษาอย่างเต็มที่

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (กรมการศึกษา
นอกโรงเรียน. 2546 ก : 31)

1. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
2. เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชน
3. เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้การประกอบอาชีพผสมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิต

ของผู้เรียนและชุมชน

4. เพื่อให้การเรียนรู้เกิดจากการปฏิบัติจริง และการศึกษาของจริงในชุมชน

การศึกษานอกโรงเรียนที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเป็นการจัดการศึกษาที่มีได้ผูกขาดหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใด โดยเฉพาะ แต่มีชุมชนทั้งชุมชนเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนเอง ชุมชนจะเป็นป่อเกิดของการศึกษา

ทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งจะเข้ามามีส่วนสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคม ชุมชนจึงเป็นศูนย์กลางของหลักสูตรการศึกษา เนื้อหาสาระจึงสอดคล้องและเป็นส่วนหนึ่งกับสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชนให้ชุมชนเป็นเงื่อนไขของการจัดการศึกษาเสมือนหนึ่งชุมชนทั้งชุมชนเป็นโรงเรียนของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้รู้ในชุมชนเป็นครูเป็นวิทยากร ทรัพยากรเป็นอุปกรณ์การเรียนการสอน และความต้องการของคนในชุมชนเป็นตัวกำหนดหลักสูตรการศึกษา คนในชุมชนเป็นผู้เรียนเป็นผู้ระบุแบบของการเรียนการสอนให้ตรงกับความต้องการ

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงเป็นการบูรณาการการศึกษาให้เข้ากับวิถีชีวิตของบุคคล นักการศึกษานอกโรงเรียนมีหน้าที่ที่จะกระตุ้น ส่งเสริมประสานงาน อำนวยความสะดวกให้ชุมชนทุกระดับมีความตระหนัก จัดเงื่อนไขและสถานการณ์ให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้กับชุมชนของตนสูงขึ้นซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและต่อเนื่องตลอดชีวิต

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ ของท้องถิ่นนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการจัดการศึกษาและการปกครองท้องถิ่นอย่างยั่งยืนซึ่งมีบุคคลต่างๆ ใต้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2541 : 41) การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสำนึกใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อประชาชน โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนร่วมดำเนินการเพื่อให้ บรรลุถึงวัตถุประสงค์ ดังที่ปรารถนาหรือที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช่เป็นการกำหนดกรอบแนวคิด จากบุคคลภายนอกซึ่งมีกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันในการที่จะแสดงให้ความต้องการ ร่วมความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคม หรือการเมือง หรือการดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้มีอิทธิพลต่ออำนาจมติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรืออ้อม หรืออาจจะเป็นการดำเนินการร่วมกันในการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมืองเศรษฐกิจการปรับปรุงสภาพสังคมในกลุ่มชุมชน

กรณีศึกษา ชมติ (2543 : 32) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะด้านปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกันในกิจกรรมของชุมชนหมู่บ้านโดยร่วมกันคิดหาแนวทางวิธีการในการดำเนินงาน ตัดสินใจเลือกแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานลงมือปฏิบัติร่วมกันหรือให้การสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานในกิจกรรมที่ตัดสินใจร่วมกันไว้รวมทั้งรับประโยชน์จากกิจกรรมที่ดำเนินการนั้น ๆ ร่วมกัน

2. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนในชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2.2 การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้ามาเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี้

2.2.1 การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2.2.2 การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินกิจกรรมโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน

2.3 พิจารณาในแง่นี้การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากร เพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงระดับท้องถิ่นระดับภูมิภาคและระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับผลประโยชน์ที่ได้

2.4 ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายโครงสร้างการบริหารรวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชนการมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

กล่าวโดยสรุป สาระสำคัญสูงสุดของการทำงานแบบมีส่วนร่วมไม่ใช่อยู่ที่การวิเคราะห์ตีความหมาย แต่อยู่ที่การลงมือปฏิบัติตามปรัชญาและกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

อย่างจริงจังที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ประกอบเหล่านี้ คือ ความร่วมมือร่วมใจ (Cooperation) การประสานงาน (Coordination) ความรับผิดชอบร่วมกัน (Responsibility) ความพยายามร่วมกัน (Collective Effort) ความสัมพันธ์ที่ราบรื่นและกลมกลืนกัน (Harmonious Relations) การมีจิตใจมุ่งมั่นร่วมกันทำงาน (Communal and Cooperative Spirit หรือ Spirit of Partnership) และการลงมือปฏิบัติดำเนินการร่วมกัน (Action or Implementation)

3. ประเภทของการมีส่วนร่วม

ประเภทของการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกได้หลายมิติด้วยกัน เช่น มิติ ช่องทางของการมีส่วนร่วม มิติความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มิติระดับ มิติกลยุทธ์และมิติอำนาจ และการควบคุม ดังนี้

3.1 การแบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมโดยอาศัยช่องทาง มี 3 ประเภท คือ

3.1.1 การมีส่วนร่วมโดยผ่านช่องทางแบบขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแบบโบราณการมีส่วนร่วมประเภทนี้กระทำโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามเป็นเครือข่ายหรือสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก่อน

3.1.2 การมีส่วนร่วมโดยผ่านช่องทางของกระบวนการเลือกตั้ง เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมืองระหว่างผู้แทนราษฎรและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

3.1.3 การมีส่วนร่วมโดยผ่านช่องทางของกระบวนการเลือกตั้ง เช่น การมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกสมาคมหรือสหภาพแรงงาน เป็นต้น

3.2 การแบ่งประเภทของการมีส่วนร่วม โดยอาศัยมิติความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งแบบออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ กล่าวคือ

3.2.1 ส่วนร่วมโดยอาศัยเทือกเถาเหล่ากอและชื่อ การมีส่วนร่วมประเภทนี้เน้นนามสกุลเป็นหลักมิใช่พิจารณาจากผลงาน

3.2.2 ส่วนร่วมแบบเลือกที่รักมักที่ชัง การมีส่วนร่วมประเภทนี้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมจะได้รับการปฏิบัติตอบที่แตกต่างกันไปโดยไม่เสมอหน้ากัน

3.2.3 การมีส่วนร่วมแบบสากล การมีส่วนร่วมประเภทนี้ สมาชิกทุกคนจะมีสิทธิเท่าเทียมกันและได้รับการปฏิบัติตอบอย่างยุติธรรมเสมอหน้ากันหมด

3.3 การแบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมโดยอาศัยมิติระดับ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.3.1 การมีส่วนร่วมในแนวราบ เป็นการมีส่วนร่วมที่ไม่มีผลจริงจังอะไรนัก ทั้งนี้เพราะผู้เข้าไปมีส่วนร่วมไม่ค่อยมีสิทธิมีเสียงอย่างจริงจัง หรือมีได้อยู่ใน “วงใน” ของ ศูนย์กลางของอำนาจ เช่น การออกเสียง การวิ่งเต้น เป็นต้น

3.3.2 การมีส่วนร่วมในแนวดิ่ง การมีส่วนร่วมประเภทนี้จะได้จากการที่ ผู้ตอบ (หรือผู้น้อย) เข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้นำ (หรือผู้ใหญ่) เนื่องจากมีผลประโยชน์ร่วมกัน และทั้งสองฝ่ายต้องพึ่งพาอาศัยกันตราบดีที่ผลประโยชน์ร่วมกันยังมีอยู่การมีส่วนร่วมระหว่าง กันจะคงอยู่ตลอดไป

3.3.3 การมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร การมีส่วนร่วมประเภทนี้เป็น รูปแบบคาบเกี่ยวหรือแบบผสมผสานระหว่างการมีส่วนร่วมแบบแนวราบและแนวดิ่ง กล่าวคือ เป็นการมีส่วนร่วมที่ผู้ตามพยายามจะเข้าไปปรับเปลี่ยนการตัดสินใจของผู้นำ หรือเป็นการ แลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับผู้นำในทุกขั้นตอนของกระบวนการบริหาร

3.4 การแบ่งประเภทการมีส่วนร่วมโดยอาศัยมิติกลยุทธ์ หากพิจารณาจากแง่มุม ของกลยุทธ์แล้ว การมีส่วนร่วมอาจจะแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ

3.4.1 การมีส่วนร่วมโดยอาศัยกลยุทธ์การศึกษา – การรักษา การมีส่วนร่วม ประเภทนี้แทบจะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมไม่ได้เลย ทั้งนี้เพราะผู้นำมองว่าผู้ตามที่มีส่วนร่วม นั้นเป็นคนที่โง่เขลาหรือมีเจตนาที่เจ็บบ้าง ฉะนั้นผู้นำจึงหลอกให้ผู้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อ ที่ตนจะได้ให้การศึกษาหรือรักษาให้ผู้ตามเป็นคนมีความรู้หรือจากความเจ็บบ้าง

3.4.2 การมีส่วนร่วมโดยอาศัยกลยุทธ์การเปลี่ยนพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้ที่มีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสียใหม่ หลังจาก ได้เข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่ม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าผู้นำยอมให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อที่จะให้ กลุ่มเป็นผู้ล้างสมองผู้นั้นเสียใหม่

3.4.3 การมีส่วนร่วมโดยอาศัยกลยุทธ์ของการเพิ่มเติมจำนวน ซึ่งผู้ปฏิบัติงาน ธรรมดาผู้นำหรือองค์การขาดกำลังคน ฉะนั้นจึงยอมให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ปฏิบัติงาน แทนจำนวนบุคลากรที่ยังขาดอยู่ การยอมให้มีส่วนร่วมในแง่นี้จึงเท่ากับว่าผู้นำหรือองค์การ กำลังใช้ผู้ตามเป็นเครื่องช่วยในการปฏิบัติงานนั่นเอง

3.4.4 การมีส่วนร่วมโดยอาศัยกลยุทธ์อำนาจของชุมชน กรณีนี้ผู้นำจะพยายาม ดึงเอาผู้ที่มีอิทธิพล และจำนวนผู้คนที่คิดว่าจะอยู่กับฝ่ายตนให้มาเป็นพรรคพวกของตนให้มากที่สุด

3.5 การแบ่งประเภทการมีส่วนร่วมโดยอาศัยมิติอำนาจและการควบคุม

อาร์นสไตน์ ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของผู้ตามไว้ 8 ประเภท เรียงจากการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด (หรือไม่มีเลย) จนถึงการมีส่วนร่วมมากที่สุด ดังนี้

3.5.1 กุสโลบาย ถือได้ว่าไม่ใช่เป็นการมีส่วนร่วมแต่อย่างใดทั้งนี้เพราะผู้นำพยายามที่จะให้ผู้ตามเข้าไปเป็นกรรมการอยู่ในคณะกรรมการคณะใดคณะหนึ่งเพียง ทั้งนี้ก็เพื่อหวังผลในการประชาสัมพันธ์ของตนเอง

3.5.2 การรักษา การรักษามีลักษณะคล้ายคลึงกับการกโลบาย คือ ไม่ใช่เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะผู้นำเชื่อว่าการที่ผู้ตามไม่มีอำนาจใด ๆ นั้นเนื่องมาจากความเจ็บไข้ทางจิตผู้นำจึงจำเป็นต้องเก็บผู้ตามเหล่านี้มารักษาเพื่อให้มีพฤติกรรมตามที่ตนต้องการ

3.5.3 การบอกเล่า ในกรณีนี้ผู้นำจะให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่เพียงเล็กน้อย โดยคอยแจ้งข่าวสารให้ผู้ตามทราบโดยผ่านทางสื่อมวลชนผู้สื่อข่าว หรือตอบข้อสงสัยเท่านั้น

3.5.4 การให้คำปรึกษา ในกรณีนี้ผู้นำจะคอยสลับรับฟังข้อคิดเห็นของผู้ตาม โดยการสำรวจทัศนคติการจัดให้มีการประชุมไต่สวนเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้ตามสงสัยแต่ผู้นำก็จะไม่ผูกมัดตนเองว่าจะดำเนินการต่าง ๆ ตามความประสงค์ของผู้ตาม

3.5.5 การปลอมโยน ในกรณีนี้ผู้นำจะทำเสมือนว่ามีความเห็นอกเห็นใจหรือคล้อยตามความเห็นของผู้อื่น แต่ในส่วนลึกของหัวใจนั้นผู้นำมิได้ตั้งใจจะปฏิบัติตามความเห็นของผู้ตาม

3.5.6 การเป็นหุ้นส่วน ในกรณีนี้ทั้งผู้นำและผู้ตามจะมีการเจรจาต่อรองกัน จึงอาจจะนับได้ว่าผู้ตามได้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น

3.5.7 การมอบอำนาจ ในกรณีนี้ผู้นำได้เริ่มมอบอำนาจให้ผู้ตามไปปฏิบัติ และถ้าการตกลงกันไม่ได้ก็จะให้มีฝ่ายที่สามเข้ามาเป็นผู้ตัดสินใจขาด

3.5.8 อำนาจและการควบคุมอยู่ในกำมือของผู้ตาม และในกรณีนี้ผู้ตามกลับถือไฟที่เหนือกว่าผู้นำ และสิ่งนี้แหละที่อาร์นสไตน์ถือว่าผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะผู้ตามจะมีอำนาจควบคุมพฤติกรรมของผู้นำได้อย่างเต็มที่

สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปข้องเกี่ยวในกิจกรรม ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งมีผลต่อสภาพแวดล้อมของบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์

4. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ (ติน ปรัชญพฤทธิ. 2541 : 643)

4.1 ทฤษฎีความเป็นผู้แทน เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้ นำเป็นเครื่องหมายของการที่ให้หลักประกันกับการบริหารงานดีอย่างไร ทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น การประชุมปรึกษาหารือประจำปี จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมตามนัยของทฤษฎีนี้มีได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์การอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่าง ๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

4.2 ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตามแนวความคิดของทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางแผนนโยบาย ยิ่งกว่านั้นทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบก็คือการ ไม่ยอมให้มีส่วนร่วมนับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

สรุปจากทฤษฎีการมีส่วนร่วมของบุคคล พบว่า บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยตรงได้แก่ การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการโดยตรง และการเข้าร่วมโดยอ้อม ได้แก่ การร่วมโดยเสนอผ่านตัวแทนของตนเอง การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อมต่างก็มีผลต่อการดำเนินงานทั้งสิ้นเพราะจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

จากการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศโดยการกำหนดเป้าหมายมุ่งพัฒนาขีดความสามารถศักยภาพของประชาชนให้พึ่งพาและพัฒนาตนเองได้ตามปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนาที่มีฐานคิดว่าการพัฒนาคนทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน และทุกคนมีศักยภาพที่ดีที่จะพัฒนาได้ หากได้รับการกระตุ้นให้ความรู้เพิ่มเติมอย่างเพียงพอความเชื่อพื้นฐานเช่นนั้นประชาชนจึงจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทุกด้าน นอกเหนือจากความเชื่อพื้นฐานดังกล่าวแล้ว ยังมีเหตุผลและความจำเป็นที่สำคัญอีก 3 ประการคือ

1. ด้านสังคม ในฐานะที่ทุกคนเป็นสมาชิกสังคมจึงเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งนับตั้งแต่ร่วมรับรู้ปัญหาสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาและรับผิดชอบต่อคำเนิการ รวมทั้งสนับสนุนในวิถีต่าง ๆ กัน อันจะเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าให้แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะในสังคมที่ถือเอาประชาธิปไตยเป็นวิถีทางการดำเนินชีวิต

2. ด้านการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นแนวความคิดที่พยายามลดระดับการพึ่งพาภายนอก ตามปรัชญาและแนวคิดทางการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่จะแก้ไขพัฒนาและพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นในการพัฒนาทุกด้านจึงเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคนโดยตรงเพราะเป็นผู้รับผลการพัฒนาจึงเป็นความชอบธรรมของแต่ละคนที่จะมีสิทธิในการร่วมคิด และร่วมดำเนินการในกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคน/กลุ่ม เนื่องจากประชาชนเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองได้ดีที่สุด

3. ด้านการปกครองและการบริหาร ตามหลักการกระจายอำนาจในการปกครองรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการปกครองตนเองมากที่สุด เพราะถือว่าเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจต่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และเป็นการพัฒนาประเทศในระยะยาวถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของประชาชนโดยส่วนรวม

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น การนำศักยภาพและขีดความสามารถตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ของประชาชนทุกคนให้มีบทบาทในทุกระดับและทุกขั้นตอนของการพัฒนาจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของการพัฒนาด้วย กล่าวคือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิธีที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอันเป็นเป้าหมายของการพัฒนามนในที่สุด

5. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม การชักนำ สนับสนุนและเสริมสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคลกลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ โดยมีส่วนร่วมลักษณะต่อไปนี้ (ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2545 : 64)

5.1 ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน

5.2 ร่วมคิดสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

5.3 ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน

5.4 ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5.5 ร่วมจัดปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
 5.6 ร่วมการลงทุนในกิจกรรมของชุมชน ตามขีดความสามารถตนเอง และของ
 หน่วยงาน

5.7 ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
 ที่ได้วางไว้

5.8 ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่
 ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ลักษณะของการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็น
 ผู้ทำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชน เข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
 หากแต่การทำทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดขึ้นเอง ซึ่งอาจแบ่งการมีส่วนร่วมออกได้
 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา
3. ร่วมในการเลือกวิธีการวางแผนและแก้ไขปัญหา
4. ร่วมในการดำเนินงานตามแผนงาน
5. ร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะเห็นได้ว่าประชาชน
 ต้องเข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็นผู้ทำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอก
 ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจาย
 ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม
 ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคมและได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่ง
 แสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง

6. การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

การกระจายอำนาจด้านการบริหารจัดการศึกษาด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหาร
 งานบุคคลและการบริหารทั่วไป ให้คณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา
 เป็นผู้รับผิดชอบรัฐบาลได้แถลงนโยบายการศึกษาต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 3
 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ว่า “เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่นที่จะขยาย
 โอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวางและทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพและ
 มาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิธีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา การจัดการศึกษาจะเน้นการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคเอกชนเพื่อให้การศึกษาสร้างคนและสร้างความรู้สู่สังคมคุณธรรม คุณภาพ สมรรถภาพและประสิทธิภาพ” และหนึ่งในนโยบายนั้น คือการจัดการศึกษาจะเน้นการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายสำคัญ ถ้าสามารถขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามเจตนารมณ์แห่งนโยบายดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดมาตรการเพื่อนำนโยบายการกระจายอำนาจไปสู่การปฏิบัติ 5 มาตรการ ดังนี้

มาตรการที่ 1 จัดระบบการกระจายอำนาจด้านวิชาการ การบริหารงานบุคคลงบประมาณ และการบริหารทั่วไป สำหรับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรการที่ 2 พัฒนาผู้บริหารศึกษานิเทศก์ และครูแกนนำของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นผู้ในการเปลี่ยนแปลงและสามารถขยายผลได้เต็มพื้นที่

มาตรการที่ 3 นำร่องการบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีศักยภาพและความพร้อมในทุกเขตพื้นที่

มาตรการที่ 4 เปลี่ยนสถานะของอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นส่วนราชการและมีศักยภาพและความพร้อมเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐตามความสมัครใจของแต่ละแห่ง

มาตรการที่ 5 จัดระบบการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษาด้านอาชีวศึกษาตามหลักการบริหารที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากนโยบายและมาตรการดังกล่าวประกอบกับมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2524 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ.2550 เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นทางการ โดยกำหนดรูปแบบของการกระจายอำนาจ ดังนี้

1. รูปแบบโดยกำหนดการกระจายอำนาจไว้ในกฎหมาย
 2. รูปแบบมอบอำนาจจากผู้มีอำนาจตามกฎหมายจากส่วนกลางไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
 3. รูปแบบการกระจายอำนาจ โดยการกระจายอำนาจให้มีผู้ปฏิบัติราชการแทน
- ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การจัดการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่น ประชาชนทุกคนในตำบล หมู่บ้านจะต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการดำรงชีวิตและการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของประชาชนและท้องถิ่น จะต้องมีการบูรณาการแห่งการเรียนรู้ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในฐานะเป็นเจ้าของชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีบทบาทหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาของชุมชน มุ่งสร้างโอกาสและให้บริการการเรียนรู้ที่หลากหลายสนองตอบความต้องการและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบพึ่งตนเองได้ ดังนั้นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะต้องมีการบริหารจัดการที่มุ่งตอบสนองบทบาทภารกิจ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2541 ข : 5) ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนั้นมีโครงสร้างการบริหารงานและบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างการบริหาร

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน อยู่ในการกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล มีครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นบุคลากรที่ได้รับค่าตอบแทนจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ดำเนินงาน ลักษณะโครงสร้างการบริหารของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จะประกอบด้วย

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้กำกับดูแลการดำเนินงาน

1.2 คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นคณะผู้บริหารกำหนดคน งบประมาณ และวางแผนการดำเนินงาน

1.3 ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นผู้ดำเนินงานจัดกิจกรรม โดยมีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเป็นหน่วยให้การสนับสนุนการดำเนินงาน

2. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งได้รับแต่งตั้งจากนายอำเภอ โดยความเห็นชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ดังนี้

2.1 กำหนดนโยบายในการดำเนินงานของ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.2 วางแผนและให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการ โครงการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.3 กำกับ ดูแล ติดตามการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.4 จัดหาสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ บุคลากรและงบประมาณในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.5 สรรหาครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

2.6 ประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.7 ให้มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปีละไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

2.8 ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

3. คณะกรรมการดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

คณะกรรมการดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

3.1 ประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประธานกรรมการ

3.2 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกรรมการและเลขานุการ

3.3 ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

3.4 ผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

อำเภอเป็นกรรมการ

3.5 กรรมการร่วม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน และผู้มีปัญญาท้องถิ่น เป็นกรรมการ

4. บทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้

4.1 พิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวนไม่เกิน 7 คน ให้ประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประธาน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกรรมการและเลขานุการ และครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการเสนอให้อำเภอเป็นผู้แต่งตั้ง

4.2 พิจารณาแผนงานและโครงการ รวมทั้งเสนอแนวทางการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4.3 บริหารและการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4.4 จัดหาสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ บุคลากร และงบประมาณของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4.5 กำกับดูแล ติดตามผล การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4.6 ให้ความเห็นชอบในประกาศจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4.7 ร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4.8 ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5. บทบาทหน้าที่ของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

5.1 จัดกิจกรรมตามแผนการเรียนการสอน และหลักสูตรต่าง ๆ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

5.2 จัดทำข้อมูลชุมชนและจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะให้บริการ

5.3 จัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อเสนอเข้าแผนพัฒนาตำบล และแยกเสนอขอ งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล และกรมการศึกษานอกโรงเรียนแล้วแต่กรณี

5.4 การจัดการกระจายและหมุนเวียนการให้บริการสื่อต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5.5 ดำเนินงานธุรการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยเฉพาะการรับสมัครนักศึกษา แนะนำ และตรวจสอบการขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษา การลงทะเบียนเรียน การจัดทำแผนการเรียน การจบหลักสูตร ฯลฯ

5.6 ดำเนินงานจัดและประสานงานสอนเสริม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และกิจกรรมในชุมชน

5.7 ให้คำปรึกษา แนะนำ และแนะแนว เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทุกประเภท ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5.8 ประสานกับบุคคลหน่วยงานทั้งภาครัฐภาคเอกชน ตลอดจนผู้รู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดดำเนินงานเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

5.9 ให้บริการ วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แก่ผู้เรียนและชุมชน

5.10 ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

6. บทบาทหน้าที่ของศูนย์บริการการศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอ ในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนศูนย์บริการการศึกษานอกกระบวน และการศึกษา
ตามอัธยาศัยอำเภอ

มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ดังนี้

6.1 ร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดจัดประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้แก่องค์กรบริหารส่วน
ตำบลรวมทั้งองค์กร และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

6.2 เผยแพร่แนวความคิดและประชาสัมพันธ์แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้
ชุมชนให้แก่หน่วยงาน องค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้อง

6.3 ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยการประสานงานจัดหา
ทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น อาคารสถานที่
วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่าง ๆ

6.4 ประสานงานและจัดทำข้อมูลของเครือข่ายที่สนับสนุนการจัดการเรียน
การสอนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

6.5 เป็นศูนย์รวมและบริหารการกระจายสื่อ

6.6 เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

6.7 ร่วมประชุมกับองค์กรบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้
ชุมชน เพื่อจัดทำและพิจารณาแผนปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

6.8 ประสานงานการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมของศูนย์
การเรียนรู้ชุมชน

6.9 เสริมและสร้างแรงจูงใจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพัฒนาบุคลากรการศึกษา
ดูงาน การยกย่องและประกาศเกียรติคุณแก่ผู้ดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

6.10 จัดระบบการนิเทศติดตามผล ประเมินผลเพื่อให้มีมาตรฐานและคุณภาพ
ทั้งในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

6.11 ประสานงานส่งเสริมสนับสนุน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับครูศูนย์
การเรียนรู้ชุมชน

6.12 สรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

7. บทบาทหน้าที่ของศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด

มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ

7.1 ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในด้านแผนงาน โครงการงบประมาณ วิชาการ วัสดุ ครุภัณฑ์

7.2 พัฒนาบุคลากรของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในด้านต่างๆ

7.3 นิเทศติดตามผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

7.4 สร้างเสริมแรงจูงใจให้กับบุคลากรของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เช่น การให้รางวัล การศึกษาดูงาน การยกย่องประกาศเกียรติคุณ ฯลฯ

7.5 ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานด้านวิชาการ และการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

7.6 จัดการและบริหารระบบการกระจายสื่อให้กับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

7.7 อนุมัติหลักสูตรท้องถิ่น

7.8 ประเมินผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบล

7.9 สรุปและรายงานผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในภาพรวมระดับจังหวัด

แนวทางการจัดการบริหารด้านต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ในการจัดการบริหารด้านต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีแนวทางการจัดอยู่ 4 ด้าน ดังนี้

1. การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่

ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจัดเตรียมสถานที่ โดยวางแผนปรับปรุงบริเวณทั้งภายในและภายนอกให้มีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน คือ การจัดบริเวณภายนอก

จัดให้มีป้ายชื่อศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแห่งนั้นติดไว้ให้เห็นชัดเจน อาจจะมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ จัดสวนหย่อม ที่จอดรถ ที่นั่งใต้ต้นไม้ เป็นต้น การจัดบริเวณภายใน จัดให้มีบรรยากาศในการเรียนรู้เป็นมุมต่าง ๆ ได้แก่ มุมปฏิบัติการของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบริเวณพบกลุ่มการเรียน การสอน พบกลุ่มย่อยนักศึกษา มุมรับสมัครนักศึกษา มุมแนะแนว จัดนิทรรศการ มุมศูนย์ ข้อมูลชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น มุมบริการหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ มุมการศึกษาทางไกล ไทยคม มุมโสตทัศนูปกรณ์ ชุดการเรียน

2. การจัดการด้านงานธุรการ

ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ควรดำเนินการ ดังนี้

- 2.1 จัดทำบัญชีลงเวลาการปฏิบัติงานและนำเสนอปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
- 2.2 จัดทำบันทึกการปฏิบัติงาน (Portfolio) นำเสนอผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- 2.3 ประสานงานกับศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ จัดเตรียมเอกสารสมัครเรียน เช่น ระเบียบการ ใบสมัครเอกสารขึ้นทะเบียน ลงทะเบียน คู่มือนักศึกษา เอกสารแนะแนว
- 2.4 ดำเนินการรับสมัครนักศึกษาทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ
- 2.5 จัดทำทะเบียนนักศึกษาโดยแยกเป็น สายสามัญและสายอาชีพ
- 2.6 สรุปจำนวนนักศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ เพื่อรายงานศูนย์บริการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ
- 2.7 ดำเนินการวางแผนการเรียนการสอนร่วมกับนักศึกษาจัดให้มีการพบกลุ่ม
- 2.8 ให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อแก้ปัญหาการเรียน
- 2.9 ประสานกับศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล และเครือข่ายเพื่อหาครูสอนเสริมและวิทยากรพิเศษให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน
- 2.10 ประสานกับศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอในการจัดเตรียมสถานที่สอบ และจำนวนข้อสอบปลายภาค
- 2.11 จัดทำรายงานผลการเรียนของแต่ละภาคเรียน เพื่อขออนุมัติต่อศูนย์บริการ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

3. การจัดการด้านสื่อการเรียนการสอน

ครูประจำศูนย์การเรียนชุมชนดำเนินการจัดการด้านสื่อการเรียนการสอน 2 ด้าน ได้แก่

3.1 ด้านการจัดหาประสานกับศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลและเครือข่าย เพื่อขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์การศึกษา และสื่อการเรียนการสอนจัดทำทะเบียนวัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์ และสื่อการเรียนการสอนที่อยู่ในศูนย์การเรียนชุมชนให้เป็นปัจจุบัน จัดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์การศึกษา ให้เป็นระเบียบ สะดวกต่อการค้นคว้าของผู้ใช้บริการ

3.2 ด้านการบริการ โดยให้คำปรึกษา แนะนำ แนะนำการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์การศึกษาแก่นักศึกษาและประชาชนในชุมชน จัดบริการให้ยืมสื่อดังกล่าวแก่นักศึกษา และประชาชน จัดกระจายสื่อและหมุนเวียนสื่อระหว่างศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ เพื่อให้บริการแก่นักศึกษา และประชาชนอย่างกว้างขวางทั่วถึงและเกิดประโยชน์คุ้มค่า จัดให้มีนักศึกษามาหมุนเวียนให้บริการสื่อการเรียนการสอน การแนะนำการจัดนิทรรศการ ให้คำปรึกษาโดยอาจใช้รุ่นพี่ช่วยรุ่นน้อง

4. การดำเนินการเกี่ยวกับบุคลากร

ครูประจำศูนย์การเรียนชุมชนมีแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับบุคลากร (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2540 ก : 2) ดังนี้

4.1 กรณีที่ครูประจำศูนย์การเรียนชุมชนไม่สามารถปฏิบัติงานที่ศูนย์การเรียนชุมชน ได้ในวันใด ให้แจ้งให้ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลทราบ

4.2 จัดให้นักศึกษามาฝึกปฏิบัติงานในศูนย์การเรียนชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยถือเป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

4.3 จัดให้มีอาสาสมัครในชุมชน เช่น ข้าราชการบ้านาญ ผู้สูงอายุ มาช่วยงานในศูนย์การเรียนชุมชน

5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในศูนย์การเรียนชุมชน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2540 : 39) ได้ให้ความเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกว้างขวาง ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง จากสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อตำรา ชุดวิชา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์

วิดิทัศน์ ฯลฯ ให้ศึกษาเรียนรู้จากกลุ่ม จากสังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสอนเสริม การฝึกอบรมโดยตรงจากครู อาจารย์ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ฯลฯ เป็นต้น

ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมี 3 ลักษณะ มีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

5.1 การจัดการศึกษาสายสามัญ

การจัดการศึกษาสายสามัญ ได้แก่ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้ประชาชน สามารถอ่านออกเขียนได้ การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษา ตอนปลาย เพื่อให้ประชาชนนอกระบบ โรงเรียน หรือกลุ่มเป้าหมายเฉพาะได้มีโอกาสศึกษา เพื่อยกระดับความรู้พื้นฐานและพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

5.1.1 การรับสมัครนักศึกษา ดำเนินการรับสมัครนักศึกษาปีการศึกษาละ 2 ภาคเรียน หรืออาจมีการเปิดภาคฤดูร้อน ได้ตามความจำเป็นและความเหมาะสมของสถานศึกษา กล่าวคือ

ภาคเรียนที่ 1 เปิดเรียนตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม - 31 ตุลาคม

ภาคเรียนที่ 2 เปิดเรียนตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน - 31 มีนาคม

ภาคฤดูร้อน เปิดเรียนตั้งแต่วันที่ 1 - 30 เมษายน

การรับสมัครนักศึกษาจะเปิดรับสมัครก่อนเปิดภาคเรียนประมาณ 15 วัน และ อาจขยายการรับสมัครไปอีกได้ไม่เกิน 20 วัน ในส่วนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะมีการเตรียมการ ดังนี้

1) ประสานกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเกี่ยวกับกำหนด การรับสมัครนักศึกษาแบบฟอร์มใบสมัคร ใบลงทะเบียน แบบขอเทียบโอน และแบบคำร้องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งแสดงแผนภูมิรายละเอียดการศึกษา ของแต่ละระดับ รายละเอียดเกี่ยวกับ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รวมถึงกำหนดการปฐมนิเทศนักศึกษา

2) ประชาสัมพันธ์การรับสมัคร ดำเนินการรับสมัครนักศึกษาตามเวลา ที่กำหนด รวมทั้งมีการตรวจหลักฐานของนักศึกษาในแต่ละระดับ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

5.1.2 การเทียบโอนหมวดวิชา การเทียบโอนของนักศึกษาหลักสูตรการศึกษา นอกโรงเรียนสายสามัญ มี 2 ประเภท คือ การเทียบโอนหมวดวิชาสามัญ และการเทียบโอน หมวดวิชาชีพมีวิธีการ ดังนี้

1) การเทียบโอนวิชาสามัญ

- (1) รับใบคำร้องการขอเทียบโอนจากนักศึกษา
- (2) ตรวจสอบและบันทึกผลการเทียบโอนว่าได้ทั้งหมด
- (3) เสนอขออนุมัติต่อศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและ

การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

(4) นำเรื่องที่ศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภออนุมัติ แนบเรื่องลงทะเบียนนักศึกษา

2) การเทียบโอนสายอาชีพ

- (1) รับใบคำร้องการขอเทียบโอนจากนักศึกษา
- (2) เสนอเรื่องให้ศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอัธยาศัยอำเภอ พิจารณออนุมัติผลการเทียบโอนหรืออนุญาตให้ดำเนินการตามวิธีเทียบโอนนั้น ๆ

3) การลงทะเบียน

- (1) ประสานกับศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอัธยาศัยอำเภอ เพื่อขอแบบลงทะเบียน

- (2) จัดทำข้อมูลนักศึกษาพร้อมสรุปยอดจำนวนนักศึกษาที่

ลงทะเบียนแยกแต่ละหมวดวิชา

(3) จัดส่งข้อมูลพร้อมหลักฐานให้ศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

4) การทดสอบความรู้ การทดสอบความรู้สำหรับผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญมี 2 ลักษณะ คือ

(1) บุคคลที่จะเรียนระดับประถมศึกษา สามารถร้องขอสอบเทียบความรู้วิชาประสบการณ์พื้นฐาน 1, 2 และ 3 ได้ โดยต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นก่อนการปิดลงทะเบียนในภาคเรียนนั้น ๆ ทั้งนี้จะจัดให้สอบเทียบเพียงภาคเรียนละ 1 ครั้ง

(2) ทดสอบความรู้เฉพาะบุคคลที่จะเรียนหมวดวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นภาษาอังกฤษ 2 และมัธยมศึกษาตอนปลายวิชาภาษาอังกฤษ 3

5) การจัดโปรแกรมการเรียน เป็นการจัดแผนการเรียนให้นักศึกษาแต่ละคนเรียน โดยเฉพาะนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีแผนการเรียน 3 แผน คือ

- (1) แผนการเรียนเพื่อศึกษาต่อ
- (2) แผนการเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
- (3) แผนการเรียนเพื่อการประกอบอาชีพ

การจัดแผนการเรียนควรจัดให้นักศึกษาลงทะเบียนเรียนในหมวดวิชาที่เหมือนกัน เพื่อจะได้สะดวกในการจัดครูสอนเสริม แต่ถ้านักศึกษาคนใดไม่อาจจัดแผนการเรียนให้เหมือนกับนักศึกษา ส่วนใหญ่ได้ ก็ให้เป็นไปตามกรณีของนักศึกษาคนนั้นควรประสานงานให้นักศึกษาดังกล่าวเข้าพบกลุ่มใกล้เคียงที่มีการจัดสอนเสริมในหมวดวิชานั้น

6) การดำเนินการสอบปลายภาค เป็นการวัดผลการเรียนของนักศึกษาในหมวดวิชาต่าง ๆ ตามที่นักศึกษาลงทะเบียนในภาคเรียนนั้น เพื่อประเมินผลการเรียนว่าผ่านหรือไม่ผ่านการประเมินผลการเรียน ควรแจ้งให้นักศึกษาทราบในเรื่องต่าง ๆ (กรมการศึกษา นอกโรงเรียน. 2540: 39-47) ดังนี้

- (1) แจ้งตารางสอบพร้อมสนามสอบให้นักศึกษาทราบ
- (2) แจ้งให้นักศึกษาเตรียมเอกสารและอุปกรณ์การสอบให้พร้อม
- (3) ให้นักศึกษาทราบและปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการสอบให้

ถูกต้อง

7) การขอจบหลักสูตรของนักศึกษา ศูนย์การเรียนชุมชนต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- (1) ให้นักศึกษากรอกแบบคำร้องขอจบหลักสูตรพร้อมหลักฐาน
- (2) ตรวจสอบการทำกิจกรรม กพช. พร้อมลงนามรับรองในแบบ กพช.
- (3) รวบรวมหลักฐานดังกล่าวส่ง ศบอ. ตามกำหนด
- (4) แจ้งนักศึกษารับวุฒิทางการศึกษา

5.2 การจัดการศึกษาสายอาชีพ

การศึกษาสายอาชีพเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านทักษะอาชีพ และคุณภาพชีวิตของผู้เรียน แบ่งออกเป็น วิชาชีพระยะสั้น กลุ่มสนใจ และหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) โดยมีกระบวนการ ดังนี้

การเตรียมการ ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กำหนดเรื่อง หรืออาชีพที่จะเรียน พร้อมจัดหาหลักสูตร สื่อ และกำหนดแผนการสอนจากนั้นประชาสัมพันธ์และสำรวจกลุ่มเป้าหมาย แสวงหาวิทยากรซึ่ง

อาจเป็นผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่มีความชำนาญการในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ประสงค์จะเป็นวิทยากร จากนั้นดำเนินการรับสมัครนักศึกษา จัดทำทะเบียนนักศึกษา ขออนุญาตเปิดสอนพร้อมแต่งตั้งวิทยากรผู้สอน ดำเนินการเปิดสอนตามกำหนด รายงานผลการเรียน และเสนอรายชื่อผู้จบหลักสูตรพร้อมขอออกหลักฐานการศึกษา

5.3 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างไม่เป็นระบบและแบบแผนโดยเฉพาะ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย จึงเป็นวิธีการจัดบริการการศึกษาด้านข่าวสารข้อมูลให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อ แหล่งความรู้ประเภทต่าง ๆ จากสถานะสิ่งแวดล้อมจากประสบการณ์ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เป็นจริงในวิถีชีวิต อาทิ การอ่านหนังสือ ดูภาพยนตร์ ชมรายการโทรทัศน์ รัฟังวิทยุ เป็นต้น กิจกรรมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่

5.3.1 การบริการหนังสือ สื่อประเภทต่าง ๆ และ โสตทัศนูปกรณ์

5.3.2 การจัดนิทรรศการ

5.3.3 การจัดบริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

5.3.4 การให้บริการแนะแนวและข้อมูลสารสนเทศ

การศึกษาตามอัธยาศัย จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างไม่เป็นระบบและแบบแผนที่ตายตัว เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งทุกคนสามารถเรียนรู้ได้จากสภาพการณ์และเงื่อนไขรอบ ๆ ตัว เป็นการเรียนรู้ที่เป็นอิสระ สามารถเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ เช่น การอ่านหนังสือ ดูภาพยนตร์ ชมโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และการท่องเที่ยว เป็นต้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 ก : 59)

6. การสำรวจข้อมูลชุมชน

ข้อมูล (Data) และสารสนเทศ (Information) ทั้งสองคำนี้มีความหมายที่แตกต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน มักใช้ควบคู่กันอยู่เสมอจนทำให้เกิดการสับสนว่าเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน ซึ่งแคมป์เบลล์ ได้ให้ความหมายของคำว่า "ข้อมูล" ว่า คือ ข้อเท็จจริง (Fact) ที่บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแต่ยังไม่รวมเป็นพวกและเมื่อเชื่อมโยงเข้าด้วยกันผ่านการประมวลผลจะกลายเป็นสารสนเทศ (Information) ทั้งข้อมูลและสารสนเทศจะเปลี่ยนแปลงกันได้

สำหรับแคนเตอร์ (Kanter) มีแนวคิดว่าข้อมูล (Data) คือ จำนวนต่าง ๆ ที่รวบรวมทั้งเพิ่มข้อมูลต่าง ๆ ส่วนสารสนเทศ (Information) คือข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลให้มี

ความหมายใช้ประโยชน์ในการบริหาร ส่วน วิจิตร ศรีสะอ้าน (2529 : 4) ได้ให้ความหมายของข้อมูลว่า หมายถึง การเก็บข้อมูลที่จำแนกแจกแจงเป็นประเภท และบอกปริมาณอย่างชัดเจน แต่จะใช้ประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อจัดระบบปรับเปลี่ยนให้เป็นสารสนเทศ หรือข้อข่าวสารที่ได้รับการบัญญัติศัพท์ว่า สารสนเทศซึ่งเป็นระดับที่เหนือกว่าข้อมูลธรรมดา เป็นการนำข้อมูลมาทำเป็นรายงานในลักษณะที่จะสื่อสารให้กับผู้ใช้มีความเข้าใจและใช้ประโยชน์ได้ง่าย

ในทำนองเดียวกัน อธิปไตย คลีสุทธร (2537 : 64) อธิบายว่าข้อมูล (Data) หมายถึง ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ในสังคม เป็นกลุ่มสัญลักษณ์ที่ใช้แทนปริมาณ หรือการกระทำต่าง ๆ ที่ยังไม่ผ่านกระบวนการประมวลผล ส่วนสารสนเทศ คือ ข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วผ่านกระบวนการประมวลผล บวก ลบ คูณ หาร เปรียบเทียบแล้วมีความชัดเจนสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาตัดสินใจหรือดำเนินการได้

ส่วนข้อมูลชุมชนนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ข้อมูลประเภทต่าง ๆ ที่แสดงถึงสภาพความเป็นอยู่ทรัพยากรธรรมชาติขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน มีรายละเอียดดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 : 17)

6.1 ความจำเป็นในการสำรวจข้อมูลชุมชน การสำรวจข้อมูลชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการ เพื่อรวบรวมข้อมูลประเภทต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการ กิจกรรมการเรียนการสอน และจัดทำทำเนียบข้อมูล สารสนเทศของหมู่บ้าน เผยแพร่แก่ผู้สนใจ และหน่วยงานเครือข่าย การสำรวจข้อมูลจะเป็นประโยชน์ต่อศูนย์การเรียนชุมชน เนื่องจากจะต้องทราบว่าภายในชุมชนมีอะไรและต้องการให้เพิ่มเติมอะไรทั้งนี้เพื่อจะได้นำข้อมูลมาวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

6.2 ประเภทของข้อมูลชุมชน ข้อมูลในชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของศูนย์การเรียนชุมชน ได้แก่

6.2.1 ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน เช่น แผนที่ชุมชนแสดงที่ตั้งของสถานที่ต่าง ๆ และสิ่งสำคัญภายในชุมชน เช่น ลักษณะการตั้งบ้านเรือนภายในชุมชน วัด โรงเรียน ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลสถานีอนามัย เป็นต้น ประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของชุมชน จำนวนประชากร เพศ อายุการศึกษา จำนวนครัวเรือน ศาสนา

6.2.2 ข้อมูลการศึกษา บอกจำนวนผู้จบการศึกษาในระดับต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ระดับประถม มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ฯลฯ

6.2.3 ข้อมูลศิลปวัฒนธรรม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ภาษาท้องถิ่น โบราณสถาน โบราณวัตถุภายในชุมชน คนตรี เพลง การแสดงพื้นบ้านของชุมชน วรรณกรรมตำนานพื้นบ้านของชุมชน

6.2.4 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น อาชีพรายได้ของชุมชน ปฏิทิน การปฏิบัติงานของชุมชน เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ แหล่งน้ำ เป็นต้น พืชเศรษฐกิจหลักของชุมชน

6.2.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ทำเนียบชื่อที่อยู่ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญของแต่ละบุคคล

6.3 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอน การดำเนินงานให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ โดยมีกระบวนการ ดังนี้

6.3.1 กำหนดวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละประเภทว่าจะนำมาใช้ประโยชน์ในเรื่องใด ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะมีข้อมูลพื้นฐานประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ไว้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

6.3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่อาจจะมียู่แล้วภายในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน ข้อมูลของ กษช. 2 ถ. หรือข้อมูลจากผู้อยู่ในชุมชน ซึ่งอาจจัดทำแบบสำรวจ แบบสอบถามขึ้น และเก็บรวบรวมจากคณะกรรมการจากครู จากพัฒนาการ และประชาชน เป็นต้น

6.3.3 วิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่แยกประเภท หรือสรุป ย่อที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และเหมาะแก่การใช้งาน เพื่อจัดทำข้อมูลให้เป็นระบบภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

6.3.4 นำข้อมูลที่ได้มาใช้วางแผนเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และใช้ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอน เช่น ข้อมูลทั่วไปของชุมชน อาจนำเสนอเป็นแผนที่ แผนที่ แสดงที่ตั้งที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยแสดงไว้ให้เห็นอย่างชัดเจนตามผนังบอร์ดของอาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรอาชีพรายได้ของชุมชน สามารถนำมาใช้ในการวางแผนเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านอาชีพแก่คนภายในชุมชน เป็นต้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 ก : 18)

7. การจัดทำแผนและโครงการ

คำว่าแผน (Planning) มาจากคำภาษาละตินว่า แพลนัม (Planum) ซึ่งหมายถึง พื้นราบ (Flat Surface) คือ การกำหนดแบบฟอร์มในทางราบ เช่น แผนที่ และแบบพิมพ์เขียว (Blueprint) ของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ (อนันต์ เกตุวงศ์. 2534 : 1)

อุทัย บุญประเสริฐ (2527 : 15) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับการวางแผนเอาไว้ว่า การวางแผนเป็นความพยายามขององค์กรหรือหน่วยงานในการกำหนดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติในอนาคต เพื่อให้ได้ผลตอบสนองต่อภารกิจสนองต่อปัญหา และความต้องการขององค์กรให้มากที่สุด เหมาะสมที่สุด และมีประสิทธิภาพภายใต้ความจำกัดของทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในอนาคตโดยมุ่งความสำเร็จและการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญ

เจ็จันท์ จงสถิตอยู่ (2527 : 15) กล่าวว่า การวางแผน หมายถึง กระบวนการที่ช่วยตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการและวิธีดำเนินการในอนาคต เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์ที่วางไว้ ภายใต้เงื่อนไขระยะเวลาและทรัพยากรในอนาคต เป็นกลไกเพื่อตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร อย่างไร ใครทำ ทำเมื่อใด และที่ไหน ที่ผูกกันจนเป็นระบบ และต่อเนื่องกัน ทำให้กระบวนการวางแผนเป็นไปอย่างมีระเบียบ

อนันต์ เกตุวงศ์ (2534 : 25) ที่ได้ให้ความหมายว่า การวางแผน คือ การตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกทางเลือกเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์หรือวิธีการกระทำ โดยทั่วไปจะเป็นการตอบคำถามต่อไปนี้ จะทำอะไร (What) ทำไมจึงทำ (Why) ใครบ้างที่เป็นผู้ทำ (Who) จะกระทำเมื่อใด (When) จะทำกันที่ไหนบ้าง (Where) และจะกระทำกันอย่างไร (How) ส่วนกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ให้นิยามว่า การวางแผนหมายถึง การตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ใครทำ ทำทำไม และทำอย่างไร

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า การวางแผน หมายถึง การวางรูปแบบภาวะที่ต้องการในอนาคตด้วยการตัดสินใจ การกำหนดจุดประสงค์ และแนวทางในการปฏิบัติงานล่วงหน้า โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโอกาสและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่องค์การมีอยู่

8. หลักการวางแผนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ในการจัดทำแผนและโครงการมีหลักสำคัญที่ต้องยึดถืออยู่ 4 ประการ คือ

8.1 สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการวางแผน ควรกำหนดวัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการทำให้สำเร็จ โดยคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งคน เงิน วัสดุ จากนั้นจึงกำหนดวิธีการดำเนินงานที่จะทำให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่โดยเน้นความเรียบง่ายประหยัด และมีวิธีปฏิบัติไม่ยุ่งยากซับซ้อนรวมทั้งต้องมีวิธีการตรวจสอบและควบคุมการดำเนินงานที่วางแผนไว้ให้สามารถไปสู่ผลสำเร็จในแต่ละขั้นตอนด้วย โดยคำนึงถึงปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น และคิดวางแผนอย่างรอบคอบ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอุปสรรคนั้น ๆ

8.2 ผู้รับผิดชอบในการวางแผน การวางแผนงานและจัดทำโครงการ เป็นเรื่องของชุมชน เป็นสิ่งที่ชุมชนต้องช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน แล้วกำหนดความต้องการหรือ

สิ่งที่อยากให้ชุมชนเป็น ดังนั้นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงต้องประสานและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการ และกำหนดวิธีการทำงาน โดยเน้นความร่วมมือร่วมกัน

8.3 ประเภทของแผน

8.3.1 แผนระยะยาว เป็นแผนระยะ 3 - 5 ปี ซึ่งใช้เป็นแผนแม่บทหรือแผนหลักเพื่อการพัฒนาในช่วงระยะยาว โดยกำหนดให้ชัดเจนว่าใน 3 - 5 ปี ข้างหน้าเราต้องการให้ชุมชนของเราเป็นอย่างไร ได้รับการพัฒนาในเรื่องใดบ้าง ซึ่งแผนระยะยาวจะกำหนดเป็นกรอบกว้าง ๆ มีระยะเวลาภายใน 1 ปี ว่าจะทำอะไร โดยอาศัยแนวทางการพัฒนา

8.3.2 แผนระยะสั้น เป็นแผนเร่งด่วนเพื่อแก้ปัญหาให้กับชุมชนในขณะนั้น กำหนดระยะเวลาภายใน 1 ปีว่าจะทำอะไร โดยอาศัยแผนหลักเป็นตัวนำ

8.3.3 เวลาในการวางแผน การวางแผนจะดำเนินการเมื่อมีกิจกรรมหรือโครงการ หรือปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนเพื่อวางแผนให้การจัดกิจกรรมโครงการนั้น ๆ ดำเนินไปอย่างราบรื่น แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงได้ด้วยดี

9. การดำเนินการจัดทำแผนและโครงการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ต้องดำเนินการจัดทำแผนงานและโครงการใน 3 ลักษณะ(กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 ก : 25) คือ

9.1 จัดทำแผนการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินงานในภาคเรียนนั้น ๆ ให้สอดคล้องและสนองต่อความต้องการของนักศึกษาและชุมชน

9.2 จัดทำแผนการขอรับการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

9.3 จัดทำโครงการที่จะนำเสนอเข้าสู่แผนพัฒนาตำบล เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล

10. แนวทางการดำเนินงาน

ในการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการจัดทำโครงการที่จะเสนอเข้าสู่แผนพัฒนาตำบลมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชน โดยสอบถามหรือประชุมคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือศึกษาจากเอกสาร

สัมภาษณ์ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปว่าอะไรเป็นปัญหา สาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 วางแผนกำหนดสิ่งที่จะต้องดำเนินการ โดยอาศัยข้อมูลจากที่ได้ศึกษา มาแล้วมาจัดทำเป็นแผนงาน/โครงการ กำหนดวัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการทำให้สำเร็จแล้ว กำหนดกิจกรรมที่จะทำ เพื่อจะนำไปสู่ความสำเร็จนั้นโดยจัดลำดับกิจกรรมและกำหนดวิธีการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการตามแผน เป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะเป็นการปฏิบัติจริง ซึ่งจะนำไปสู่ผลสำเร็จของงาน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ชี้แจงทำความเข้าใจในงานและโครงการแก่ผู้เกี่ยวข้อง
2. กำหนดแนวทางการประสานงาน
3. มอบหมายงาน
4. กำหนดแนวทางการตรวจสอบ และประเมินผล
5. ดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผล เพื่อทราบว่าผลการดำเนินงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายมากน้อยเพียงใด มีข้อบกพร่องและปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานอย่างไร เพื่อจะได้นำไปเป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงการดำเนินงานในครั้งต่อไป

11. การจัดกระจายและหมุนเวียน การให้บริการสื่อต่าง ๆ

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดทำสื่อหรือผลิตสื่อ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน และการเผยแพร่ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายด้วยกันหลายประเภท แต่ละประเภทจะมีวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้แตกต่างกัน เช่น แบบเรียน ชุดวิชา คู่มือการดำเนินงาน เอกสารเสริมการเรียน การสอน เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ฯ สื่อจึงเป็นตัวกลางในการสื่อสารที่ใช้ในการถ่ายทอด ข่าวดสารเพื่อให้เกิดการรับรู้ การเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิด ค่านิยม ทักษะ ซึ่งกันและกัน สื่อมีมากมายหลายประเภท (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 ก : 3)

สื่อการศึกษาในศูนย์การเรียนชุมชน เป็นสื่อที่มีไว้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของประชาชนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมุ่งสนองตอบการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ซึ่งมีลักษณะที่หลากหลาย เช่น นักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสายอาชีพ และประชาชนกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ รวมถึงนักเรียนในระบบโรงเรียน

ลักษณะของสื่อการศึกษาสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์การใช้งาน ดังนี้

1. สื่อหลัก คือ สื่อที่ใช้ประกอบในการเรียนตามหลักสูตรสายสามัญ สายอาชีพ จะมีสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์
2. สื่อเสริม คือ สื่อที่ใช้เสริมการเรียนการสอนในหลักสูตรประเภทต่าง ๆ
3. สื่อทั่วไป เป็นสื่อที่ใช้ในการศึกษาวิชาทั่ว ๆ ไปจะเป็นทั้งบันเทิง ความรู้ ประเภทต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน

11.1 ประเภทของสื่อการศึกษาในศูนย์การเรียนชุมชน

สื่อการศึกษาที่จัดไว้ในศูนย์การเรียนชุมชน จัดแบ่งได้ตามประเภทของสื่อ ดังนี้

11.1.1 สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อที่ใช้วิธีการต่าง ๆ ทางการพิมพ์เพื่อบรรจุเนื้อหาสาระในรูปของตัวหนังสือหรือรูปภาพ เป็นสื่อพื้นฐานที่ใช้ถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ โดยสามารถใช้ได้สะดวกตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย สื่อสิ่งพิมพ์ในศูนย์การเรียนชุมชน ได้แก่

1) เอกสารชุดวิชา เป็นสื่อที่จัดสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน รวมทั้งประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจในบางเนื้อหาวิชา เอกสารชุดวิชาเป็นส่วนหนึ่งของชุดวิชา ซึ่งจัดทำเป็นแบบเรียนด้วยตนเอง โดยการปฏิบัติกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ และได้รับทราบผลหรือแนวคำตอบทันที ซึ่งเป็นการเสริมแรงให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้เพิ่มเติม

2) แบบเรียน หนังสือประกอบการเรียน เป็นเอกสารที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจัดทำขึ้น เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรระดับต่าง ๆ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

3) วารสาร หนังสือพิมพ์ นิตยสาร จุลสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ ฯลฯ จัดทำเพื่อเผยแพร่ข่าวสารความรู้ทั่วไปสำหรับประชาชน

11.1.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่อาศัยกระแสไฟฟ้าในการทำงาน ซึ่งใช้ทั้งประกอบชุดวิชาตามหลักสูตร และใช้เพื่อเผยแพร่ความรู้ทั่วไป สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในศูนย์การเรียนชุมชน ได้แก่

1) รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเป็นสื่อที่เผยแพร่ออกอากาศผ่านดาวเทียมจากสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ETV) ทั่วประเทศ รวมทั้งศูนย์การเรียนชุมชนที่มีชุดรับสัญญาณเพื่อรับชมรายการ มีทั้งรายการประกอบชุดวิชาตามหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ สำหรับกลุ่มเป้าหมายทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และรายการเผยแพร่ความรู้ทั่วไปกลุ่มเป้าหมายสามารถรับชมรายการตามตารางออกอากาศที่กำหนดไว้เป็น

รายการเรียน นอกจากการรับชมรายการจากสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ แล้ว กลุ่มเป้าหมายยังสามารถรับชมรายการข่าวสารและความรู้ทั่วไปจากสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ได้อีกด้วย

2) รายการวิทยทัศน์เพื่อการศึกษา เป็นสื่อที่สำเนาจากรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา หรือจัดทำขึ้นตามจุดประสงค์ต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ ซึ่งมีทั้งรายการที่มีเนื้อหาตามหลักสูตรระดับต่าง ๆ และรายการเผยแพร่ความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย

3) รายการวิทยุเพื่อการศึกษา เป็นสื่อที่เผยแพร่ออกอากาศจากสถานีวิทยุศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษาของกรมประชาสัมพันธ์ และเครือข่ายส่วนภูมิภาค กลุ่มเป้าหมายสามารถรับฟังรายการทั้งที่ประกอบหลักสูตร ต่าง ๆ และความรู้ทั่วไปผ่านเครื่องรับวิทยุตามสถานีวิทยุคลื่นต่าง ๆ

4) รายการเทปเสียงเพื่อการศึกษา เป็นสื่อที่สำเนาจากรายการวิทยุศึกษา หรือจัดทำขึ้นตามจุดประสงค์ต่าง ๆ เป็นม้วนเทปเสียงเพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ทั้งเนื้อหาตามหลักสูตรและข่าวสารความรู้ทั่วไป

5) สื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน สไลด์ ภาพยนตร์ CD-ROM

11.1.3 สื่อบุคคล ได้แก่ผู้มีปัญญาท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้ชำนาญการด้านต่าง ๆ ทั้งที่มีอยู่ในและนอกชุมชน ที่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กลุ่มเป้าหมายได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น วิทยากรผู้รู้ในท้องถิ่น ศิลปินพื้นบ้าน พระสงฆ์ ฯลฯ

11.1.4 สื่ออื่น ๆ คือ สื่อที่แตกต่างจากทั้ง 3 ประเภทข้างต้น ใช้ประกอบการเรียนรู้ ทั้งตามหลักสูตรและความรู้ทั่วไปตามความเหมาะสม เช่น หุ่นจำลอง ชุดทดลอง วิทยาศาสตร์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ฯลฯ สื่อทั้ง 4 ประเภทนี้ ผลิตโดยบุคคล องค์กร และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งได้ผลิต จัดทำ และจัดการสื่อต่าง ๆ ไปสู่กลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้

11.2 การกิจด้านการบริหารและจัดการสื่อ

การบริหารและจัดการสื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน นับเป็นภารกิจที่สำคัญและเป็นบทบาทโดยตรงของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นวิทยากรเครือข่ายของชุมชน ทั้งนี้เพราะครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ประจำในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนนอกโรงเรียนดังกล่าวมาแล้วข้างต้น กิจกรรมด้านการเรียนการสอนจะเกิดขึ้น

ได้เพราะความสามารถในการประสานงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนการบริหารและจัดการสื่ออย่างต่อเนื่อง และจริงจังจะมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนเกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมสื่อการศึกษาของชุมชน การดำเนินภารกิจด้านการบริหารและจัดการสื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จึงนับเป็นภารกิจของการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้วยเช่นกัน กิจกรรมการศึกษาต่าง ๆ ในชุมชนเกิดจากการดำเนินงานด้านบริหารและจัดการสื่อซึ่งจะช่วยให้เกิดสภาพแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน ได้อย่างเป็นรูปธรรม

11.3 การบริหารและจัดการสื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เนื่องจากสื่อการศึกษาที่มีบริการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีหลากหลายประเภท แต่ละประเภทต้องมีการจัดเก็บที่ถูกต้องตามหลักวิธี ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินงานด้านการบริหารและจัดการสื่อที่มีประสิทธิภาพ และมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ การบริหารและจัดการสื่อจะช่วยให้การกระจายสื่อ การหมุนเวียนสื่อ การจัดเก็บและการบริการสื่อแต่ละประเภทมีขั้นตอนมีระบบระเบียบ เพื่อให้เกิดความรวดเร็วต่อการให้บริการ มีสื่อเพียงพอต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและง่ายต่อการนำมาใช้ อีกทั้งยังสะดวกต่อการตรวจสอบของผู้ให้บริการอีกด้วย การบริการและจัดการสื่อสามารถจัดทำได้ ดังนี้

11.3.1 การรับและตรวจรับสื่อ สื่อต่าง ๆ ที่จัดส่งมาให้บริการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสื่อที่ได้รับจากการบริจาคหรือสื่อที่ส่งมาจากหน่วยงานในส่วนกลาง เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

1) ตรวจสอบสื่อให้ถูกต้องตามรายการที่จัดส่งมา ได้แก่ จำนวนสื่อแต่ละประเภท แต่ละชนิดหากไม่ถูกต้องตามรายการที่กำหนดไว้ ต้องแจ้งไปยังหน่วยงานที่จัดส่งโดยด่วน

2) เมื่อตรวจสอบเป็นที่ถูกต้องแล้ว จะต้องจัดทำทะเบียนควบคุมสื่อ โดยแบ่งตามประเภทและชนิดของสื่อที่ได้รับการตรวจรับลงทะเบียน โดยจัดทำเป็นแบบฟอร์มการตรวจรับและลงทะเบียนสื่อ

11.3.2 การกำหนดทะเบียนหรือรหัสสื่อ การกำหนดทะเบียนหรือรหัสสื่อแต่ละประเภทจะเป็นวิธีที่ช่วยให้การจัดเก็บสื่ออย่างเป็นระบบ ง่ายต่อการค้นหา ซึ่งการจัดกำหนดรหัสสื่ออาจจัดทำด้วยระบบง่าย ๆ ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สามารถดำเนินการได้สะดวกและง่ายต่อการดำเนินการ

11.3.3 การจัดทำบัตรยืมสื่อต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จัดไว้เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจจะมีการหยิบยืมออกไปใช้นอกสถานที่เพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้ หรืออาจให้บริการภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาวิธีการให้บริการอย่างมีระบบ

ระเบียบ โดยการทำบัตรยืม ทั้งนี้เพื่อป้องกันสื่อสูญหาย การจัดทำบัตรยืม จึงอาจจัดทำเพื่อให้สะดวกต่อการตรวจสอบว่าสื่อนี้ได้อยู่ที่ใด ใครเป็นผู้ยืม และกำหนดส่งเมื่อใด ในบัตรควรมีข้อมูลที่สำคัญ คือ ทะเบียนหรือรหัสสื่อ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้ยืม วันที่ยืม กำหนดส่ง

11.4 การให้บริการสื่อแก่กลุ่มเป้าหมาย

การให้บริการสื่อ หมายถึง การจัดกิจกรรมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถใช้สื่อการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถกระทำได้ดังนี้

11.4.1 อำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ จากสื่อการศึกษาทุกประเภท เช่น จัดบรรยากาศในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ให้เหมาะสมต่อการค้นคว้าเรียนรู้

11.4.2 ให้บริการยืมสื่อการศึกษาอย่างมีระบบง่ายต่อการตรวจสอบ และติดตาม และสะดวกต่อการเข้ารับบริการของกลุ่มเป้าหมาย

11.4.3 จัดระบบหมุนเวียนสื่อภายในชุมชน โดยมีการประสานกับเครือข่ายใกล้เคียงเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ

11.4.4 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนสื่อในกลุ่มผู้ใช้บริการด้วย โดยการกำหนดกิจกรรมระหว่างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และกลุ่มผู้รับบริการ

11.4.5 จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่ออย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงความสำคัญของการใช้สื่อที่มีผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

11.5 การบำรุงรักษา

เนื่องจากสื่อต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีหลากหลายชนิดและประเภท ซึ่งมีคุณสมบัติและคุณภาพแตกต่างกันไป การจัดเก็บรักษาสื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จึงเป็นภาระของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่จะต้องให้ความสนใจตรวจสอบสภาพสื่อเป็นประจำ โดยเฉพาะควรมีการตรวจสอบสื่อทุกครั้งก่อนที่จะให้บริการยืมออกไปภายนอก ถ้าหากพบว่ามีชำรุดเสียหายและสามารถซ่อมแซมได้เองต้องทำการซ่อมแซมไว้ ถ้าไม่สามารถซ่อมแซมได้ ต้องบันทึกไว้ในทะเบียนและทำรายงาน พร้อมทั้งจัดส่งสื่อ นั้น ๆ ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการแก้ไขต่อไป สำหรับการตรวจสอบสื่ออาจจัดทำเป็นบัตรตรวจสอบสภาพสื่อ

11.6 บันทึกสถิติและรายงาน

การให้บริการสื่อในแต่ละประเภทจะมีการยืมหมุนเวียนกันไป-มาตามความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้องมีหน้าที่บันทึกสถิติการใช้สื่อของผู้เข้ามาใช้บริการ เพราะการบันทึกสถิติการใช้สื่อจะทำให้ทราบว่ามีสื่อประเภทใด

หมวดใด ได้รับความนิยม หรือเป็นที่ต้องการในการศึกษาหาความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดทำรายละเอียดการขอสื่อเพิ่มเติม เพื่อให้ได้สื่อการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป นอกจากนี้แบบบันทึกสถิติแล้วการสำรวจความต้องการด้านสื่อของกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาใช้บริการสื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จะเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ควรจะดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดทำสถิติ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบข้อมูลด้านความต้องการสื่อของกลุ่มเป้าหมายว่าต้องการสื่อประเภทใด เนื้อหาใด นอกเหนือจากที่มีให้บริการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้างแล้ว ซึ่งแบบสำรวจอาจจัดทำได้อย่างง่าย ๆ ไม่เป็นทางการ และสรุปรวบรวมข้อมูลจัดทำเป็นข้อมูลด้านการบริการสื่อสำหรับนำเสนอรายงานหรือจัดทำเป็นข้อมูลประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่อไป

11.7 การประชาสัมพันธ์

เป็นกิจกรรมเพื่อแนะนำให้กลุ่มเป้าหมายในชุมชนทราบถึงการบริการต่าง ๆ ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้ทราบถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยใช้วิธีการแจ้งในที่ประชุมต่าง ๆ ของชุมชน การออกเสียงตามสาย การจัดฉายวีดิทัศน์ การจัดป้ายนิทรรศการ การจัดป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ฯลฯ

11.8 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อในชุมชน

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อนับเป็นกิจกรรมสำคัญไม่น้อย ทั้งนี้เพราะการให้บริการสื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนับเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นและสนับสนุนจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

11.8.1 เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการศึกษา

- 1) สายสามัญ
- 2) สายอาชีพ
- 3) การศึกษาตามอัธยาศัย

11.8.2 เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้นักศึกษา ประชาชน รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

11.8.3 เพื่อสร้างนิสัยรักการอ่าน รักการเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ

11.8.4 เพื่อชักชวน โน้มน้าวให้นักศึกษา และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและใช้สื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

11.8.5 เพื่อให้สื่อได้ถูกนำมาใช้อย่างคุ้มค่ากับการลงทุน

11.8.6 เพื่อสร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

11.9 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อในชุมชน

การจัดกิจกรรมการใช้สื่อในชุมชน ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอาจจะขอความร่วมมือกับองค์กรในชุมชนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

11.9.1 กิจกรรมเผยแพร่ข่าวสารเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสื่อและการบริการสื่อ โดยสามารถให้ข้อมูลทางด้านสื่อต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 1) แผ่นพับ
- 2) หอกระจายข่าว
- 3) สื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุ โทรทัศน์
- 4) ป้ายนิเทศ
- 5) ป้ายโฆษณา ในแหล่งชุมชน
- 6) การชี้แจงในการประชุมต่าง ๆ ของชุมชน

11.9.2 กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน กิจกรรมนี้จะช่วยสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาและประชาชนทั่วไปมาใช้สื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยสามารถจัดกิจกรรมสนับสนุนได้ดังนี้

- 1) จัดแนะนำหนังสือใหม่
- 2) จัดแข่งขันการอ่านที่ถูกต้องวิธี
- 3) จัดทำสรุปข่าวที่น่าสนใจจากหนังสือพิมพ์
- 4) จัดตั้งชมรมผู้รักการอ่าน
- 5) จัดประกวด

(1) การอ่านทำนองเสนาะ

(2) การเขียนเรียงความ นิทาน ในวันสำคัญ

(3) ผู้ทำสถิติสูงสุดในการมาใช้สื่อในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และ

จัดทำป้ายประกาศชมเชย

(4) การเขียนคำขวัญในวันสำคัญต่าง ๆ

11.9.3 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ กิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้สื่อการศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน เช่น กิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การจัดอภิปราย (เสวนา) ในหัวข้อที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์
สำหรับชาวบ้าน
 - 2) แนะนำรายการที่ออกอากาศทาง ETV และสถานีวิทยุเพื่อการศึกษา
 - 3) จัดทำป้ายประกาศกำหนดวัน เวลา ในการเปิดรายการวิทยุทัศน์
ที่น่าสนใจ
 - 4) แจ้งกำหนดการถ่ายทอดสดรายการ โทรทัศน์ และรายการวิทยุ
ที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย
 - 5) จัดประกวดสรุปข่าว หรือสาระสำคัญจากการชมรายการวิทยุทัศน์หรือ
ฟังรายการจากเทปเสียง
 - 6) การศึกษาดูงานในพื้นที่ หรือชุมชนใกล้เคียง
- 11.9.4 ข้อควรคำนึงในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อ
- 1) จัดกิจกรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
 - 2) จัดให้สอดคล้องกับความต้องการและการดำเนินชีวิตของกลุ่ม
เป้าหมาย
 - 3) ควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมทุกครั้ง โดยอาจประเมินจาก
(1) การสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ความสนใจ
กระตือรือร้น ฯลฯ)
 - (2) สอบถามความคิดเห็น ความรู้สึก ของผู้ร่วมกิจกรรมเหตุผล
ที่เข้าร่วมกิจกรรม
 - (3) จำนวนผู้ร่วมกิจกรรม
- 11.9.5 หลักการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อ
- 1) ก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้งควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง
 - 2) ควรให้ชุมชนเป็นผู้คิด กำหนดแผน และดำเนินการจัดกิจกรรม
ครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก และช่วยเหลือในส่วนที่ชาวบ้านต้องการ
 - 3) การจัดประชาสัมพันธ์ควรจัดทำอย่างสม่ำเสมอ และหลากหลาย
วิธีการ
 - 4) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรขอความร่วมมือจากหลาย ๆ องค์กรใน
ชุมชนเพื่อให้ทุกฝ่าย ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างแท้จริง

12. การประสานงานเครือข่าย

การศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม ซึ่งจากความเจริญและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยี และข่าวสารข้อมูลตลอดจนการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้การจัดการศึกษาโดยหน่วยงานของรัฐ ไม่สามารถรองรับความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาการเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างเพียงพอ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุน และจัดการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย และมีจำนวนมาก โดยเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะเครือข่ายที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ในการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้การทำงานและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น (นิพนธ์ ประภาวดี. ม.ป.ป. : (อัดสำเนา)

12.1 วัตถุประสงค์ในการประสานเครือข่าย

ในการประสานเครือข่ายการศึกษานอกโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 12.1.1 เพื่อระดมสรรพกำลังจากหน่วยงานในชุมชน ร่วมจัดการศึกษา และถ่ายทอดความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายในชุมชน
- 12.1.2 เพื่อลดความซ้ำซ้อน ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอก โรงเรียนของหน่วยงาน ต่าง ๆ
- 12.1.3 เพื่อประสานการใช้ทรัพยากรระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า
- 12.1.4 เพื่อร่วมกันสำรวจความต้องการ และกำหนดรูปแบบเนื้อหาตลอดจนกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

12.2 ประเภทของเครือข่าย

เครือข่ายที่ร่วมดำเนินการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 12.2.1 เครือข่ายภายในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ครูปอ. ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน ครูวิชาชีพ และ นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน
- 12.2.2 เครือข่ายภายนอก ประกอบด้วยบุคลากร / หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนร่วมจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนแต่ไม่ได้อยู่ในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน เช่นเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร เจ้าหน้าที่ปกครอง มูลนิธิ สถานประกอบการ องค์กรท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น

12.3 การดำเนินการประสานเครือข่าย

เพื่อให้การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในลักษณะเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนควรประสานให้เครือข่ายภายในและเครือข่ายภายนอกดำเนินกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน(กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 ก : 64) ดังนี้

12.3.1 เครือข่ายภายใน เช่น หน่วยงานในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ดำเนินการร่วมกัน ดังนี้

1) ประชาสัมพันธ์แนวคิดการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
2) ประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อแสวงหาเครือข่ายจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

3) จัดทำ ทำเนียบหน่วยงานเครือข่าย
4) กำหนดยุทธศาสตร์การประสานงาน และการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5) ประสานกับผู้นำชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสำรวจความต้องการของคนในชุมชน

6) สร้างแรงจูงใจโดยการยกย่องชมเชย ประกาศเกียรติคุณบุคคล/หน่วยงานที่จัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดีเด่น

7) จัดให้นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมและบริการการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น จัดนิทรรศการ การสำรวจข้อมูลชุมชน การให้บริการยืมหนังสือ

12.3.2 เครือข่ายภายนอก

1) ร่วมกับบุคลากรสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน สำรวจวางแผนการจัดการศึกษา และกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย

2) สำรวจข้อมูลผู้รับบริการตลอดจนทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

3) สนับสนุนงบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ สถานที่ และอื่นๆ ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4) สรรหาบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิภูมิปัญญาเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5) ร่วมในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรให้สัมพันธ์กับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

6) ร่วมจัดทำเกณฑ์การคัดเลือกบุคคล / หน่วยงานที่จัดศูนย์การเรียนรู้

ชุมชนดีเด่น

13. การให้คำปรึกษาและแนะแนวของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การแนะแนวของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นกระบวนการที่ทำให้นักศึกษารู้จักความสามารถของตนและนำความสามารถนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และต่อสังคมให้มากที่สุดรู้จักเลือกหรือตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลและถูกต้อง

โจนส์ (Arthur J. Jones. 1979 : 7) ได้กล่าวว่า การแนะแนว หมายถึง การช่วยเหลือของบุคคลหนึ่งให้อีกคนหนึ่ง รู้จักเลือกตัดสินใจ รู้จักปรับตัวและมีความสามารถในการแก้ปัญหา

วัชร ทรัพย์มี (2531 : 3) ได้ให้ความหมายว่า การแนะแนวเป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เขาสามารถนำตนเองได้และสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุขความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ได้พัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุด ในทุกด้าน

จากความหมายที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การแนะแนว หมายถึง กระบวนการที่จะช่วยให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง รู้จักสภาพแวดล้อม รู้จักเลือกตัดสินใจ รู้จักเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และสามารถพัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุดในทุก ๆ ด้าน

13.1 หลักการจัดบริการแนะแนวของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เพื่อให้การแนะแนวในสถานศึกษาบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ควรได้ดำเนินการตามหลักการแนะแนว

พนม ลิ้มอารีย์ (2533 : 11-12) ได้กล่าวสรุป ดังต่อไปนี้

1. การจัดบริการในสถานศึกษาจะต้องมุ่งให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษาทุกคน เนื่องจากนักศึกษาทุกคนย่อมต้องการความช่วยเหลือจากสถานศึกษาของตน และเป็นการให้บริการด้วยความเสมอภาค เป็นธรรมและเท่าเทียมกัน

2. การจัดบริการแนะแนวจะต้องกระทำอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องคือจัดอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ทุกขั้นตอนจนกระทั่งบุคคลที่ได้รับการช่วยเหลือสามารถนำตนเองและช่วยตนเองได้

3. ผู้ทำงานแนะแนวจะต้องยอมรับในความเป็นเอกลักษณ์ของนักศึกษา มีความเข้าใจและยอมรับในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งบุคคลแต่ละคนย่อมมีลักษณะเฉพาะตัวไม่เหมือนคนอื่น มีพัฒนาการไปตามลักษณะเฉพาะของตนอย่างมีลำดับขั้น และ

ต่อเนื่อง และแต่ละคนย่อมมีกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงของตนตามประสบการณ์ที่ตนเองประสบมา และตามแนวทาง หรือแผนการของคนที่เราวางไว้สำหรับอนาคต

4. การแนะแนวเป็นงานที่วางอยู่บนฐานกระบวนการพฤติกรรมของบุคคล และพัฒนาการของมนุษย์ ดังนั้นการแนะแนวจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือและกลวิธีต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแบบทดสอบ และไม่ใช้แบบทดสอบ เพื่อจะได้เข้าใจบุคคลแต่ละคน และเพื่อช่วยให้บุคคลแต่ละคนได้เข้าใจตนเอง เพื่อจะได้สามารถควบคุมพัฒนาการส่วนตัวของนักศึกษาได้

5. ผู้ทำงานด้านการแนะแนวจะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแต่ละคน นั่นคือ ต้องยอมรับว่านักศึกษาแต่ละคนมีอิสรภาพที่จะเลือกแนวทางชีวิตของตนเอง การเลือกและการตัดสินใจของนักศึกษาควรเกิดจากการใช้วิจารณญาณของนักศึกษาเอง ไม่ใช่เกิดจากการบังคับ

6. การแนะแนวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษา ดังนั้นการแนะแนวควรจะสอดแทรกอยู่ในกระบวนการสอนของสถานศึกษา เพื่อช่วยให้นักศึกษาแต่ละคนได้มีการพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างมีบูรณาการ

7. การแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้แนะแนว จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมทางการแนะแนวมาโดยเฉพาะ มีทั้งความรู้ และทักษะที่เหมาะสม และมีการจัดดำเนินการแนะแนวอย่างมีระบบ

8. ผู้ทำงานด้านการแนะแนวต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเป็นประชาธิปไตยเป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และเป็นผู้ที่มีความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้เป็นอย่างดี

9. การจัดบริการแนะแนวในสถานศึกษาจะได้ผลดีมีประสิทธิภาพ จะต้องเกิดจากความร่วมมือและความสมัครใจจากบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา และนักศึกษา ผู้มารับบริการจะต้องมาด้วยความเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือด้วย

10. ผู้ทำงานด้านการแนะแนวจะต้องเป็นผู้ที่สามารถเก็บรักษาความลับได้ เพราะถ้าเป็นผู้ที่ไม่รักษาความลับก็จะทำให้นักศึกษาขาดความไว้วางใจ และไม่ยินดีที่จะมารับความช่วยเหลือ

หลักการแนะแนวในสถานศึกษา

1. ควรเน้นความสำคัญของบทบาทครู ในหน้าที่แนะแนว โดยเฉพาะครูประจำศูนย์การเรียนชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักศึกษาและใช้เวลาร่วมกับนักศึกษา

มากกว่าครูอื่น ๆ บทบาทหน้าที่ของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการแนะแนว ทั้งนี้จะต้องวางแผน และดำเนินงานร่วมกัน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

2. สถานศึกษาต้องได้รับความร่วมมือจากคณะครูทุกคน โดยครูจะต้องมีส่วนร่วมดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นรวมไปถึงการกำหนดความต้องการความจำเป็น และจุดประสงค์ของกิจกรรม

3. ควรแจ้งให้ครูและบุคลากรทุกฝ่ายเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในกิจกรรม จะช่วยให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น

4. การดำเนินงานจะต้องปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่อง มีโครงการดำเนินงานตลอดปีมิใช่เพียงช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือเมื่อเกิดปัญหาขึ้นเท่านั้น

5. การจัดกิจกรรมแนะแนวในสถานศึกษาจะต้องมีการประสานงานและร่วมมือกันระหว่างบุคลากรทุกคนที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยมีครูที่เป็นผู้รู้ทางด้านนี้พอสมควรเป็นผู้นำในการปฏิบัติงาน

6. กิจกรรมแนะแนวจะต้องทำควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่นักศึกษา เช่น การแนะแนววิชาเรียน การประพฤติปฏิบัติตน การแก้ปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น

7. สถานศึกษาต้องให้การสนับสนุนเงินงบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ และอาคารสถานที่ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่น

8. กิจกรรมแนะแนวที่จัดให้ต้องสนองและสอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของนักศึกษาเป็นรายบุคคล และจะต้องครอบคลุมด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และการพัฒนาบุคลิกภาพ

9. จะต้องมีการติดตามผลและประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ ให้ครบถ้วน จากหลักตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่าหลักการจัดบริการแนะแนวนั้นจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของนักศึกษาทุกคน ต้องตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาเป็นรายบุคคล ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดให้ตามความสมัครใจของนักศึกษา เพื่อให้สามารถค้นพบความสามารถ ความสนใจและความถนัด ตลอดจนพบความต้องการในการแก้ปัญหาของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้รับบริการมีโอกาสพบแนวทางในการแก้ปัญหาคด้วยตนเอง และสามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น มีการจัดดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีแผนงานและโครงการดำเนินงาน โดยการประสานความร่วมมือกับครูทุกคนในสถานศึกษา ครูทุกคนต้องมีความรู้ในเรื่องการแนะแนวควบคู่ไปกับการเรียนการสอน สถานศึกษาต้องให้การสนับสนุนการดำเนินงานในทุก ๆ ด้าน และมีการวัดผลประเมินผลหาข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

13.2 ภารกิจด้านการจัดบริการแนะแนว

การแนะแนวเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง รู้จักและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเลือกตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยสถานศึกษามีภารกิจที่ต้องดำเนินการจัดบริการแนะแนว ดังนี้

13.2.1 บริการเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลนักศึกษาเป็นรายบุคคล โดยทางสถานศึกษาทำประวัติส่วนตัว บุคลิกภาพ ลักษณะเฉพาะ ความถนัดตามธรรมชาติ และความสนใจพิเศษ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวนักศึกษาเพื่อเป็นแหล่งสำหรับหาข้อมูลที่จะให้คำปรึกษาหรือพิจารณาตัดสินใจ จะช่วยให้ครูเข้าใจตัวนักศึกษายิ่งขึ้นบริการนี้อาจทำเป็นรายบุคคล โดยมีเครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกตการสัมภาษณ์ และการทดสอบ เมื่อได้ผลแล้วก็จะนำมารวบรวมในระเบียบสะสม ซึ่งจะเป็แหล่งรวบรวมข้อมูลของนักศึกษาทุกคนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

13.2.2 บริการเกี่ยวกับข่าวสารสนเทศ สถานศึกษาจะต้องหาวิถีทางและให้ข่าวสารกับนักศึกษาไม่ว่าจะเป็นทั้งภายในสถานศึกษาและสังคมภายนอก ลักษณะของข่าวสารอาจเป็นข่าวทางการศึกษา ทางอาชีพและทางสังคมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอาจใช้เอกสาร การจัดป้ายสนเทศ การจัดนิทรรศการการสาธิต การบรรยาย การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การออกเสียงตามสาย การฉายภาพยนตร์ ภาพนิ่งหรือวีดิทัศน์ เป็นต้น

13.2.3 การให้คำปรึกษา เป็นการให้บริการชนิดตัวต่อตัว โดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาในทุกเรื่องที่นักศึกษาต้องการความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัวทางสังคม และทางการติดยาการให้คำปรึกษาอาจใช้วิธีการสนทนาอย่างมีหลักการระหว่างครูกับนักศึกษา ผู้ประสงค์ขอรับคำปรึกษา ครูทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา จะต้องใช้ความรู้ความสามารถที่ผ่านการฝึกฝนเกี่ยวกับการให้คำปรึกษา จึงจะสามารถช่วยให้นักศึกษามองเห็นทางตัดสินใจของตนได้ การให้คำปรึกษาอาจทำเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

13.2.4 บริการจัดวางบุคคล เป็นบริการทางานให้ทำตามความสามารถของนักศึกษาแต่ละคน โดยติดต่อหน่วยงานที่ต้องการพร้อมทั้งช่วยพิจารณาความเหมาะสมของแต่ละบุคคลด้วย โดยอาศัยข้อมูลส่วนตัวมาประกอบ

13.2.5 บริการติดตามประเมินผล เป็นงานที่ทางฝ่ายแนะแนว ต้องติดตามผลงานที่ได้ปฏิบัติแล้วว่าประสบผลเพียงใด มีการติดตามนักศึกษาผู้สำเร็จไปแล้วหลายคนและหลายรุ่น ซึ่งอาจแยกออกเป็นสองงานคือ การติดตามผลและการประเมินผลงานติดตามผลเพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับนักศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ไ้ช่วยนักศึกษากลับปัญหา และปรับปรุงตนเองใน

ด้านต่าง ๆ ตลอดจนนำไปประเมินผลการดำเนินงานแนะแนวและงานอื่น ๆ ของสถานศึกษา เครื่องมือ และวิธีการมีหลายชนิด เช่น การสำรวจ การสอบถาม การสัมภาษณ์บุคคลที่ใกล้ชิดกับนักศึกษา หรือสัมภาษณ์นักศึกษาโดยตรง เนื่องจากผู้รับบริการการศึกษานอกโรงเรียนมีความแตกต่างกันหลายด้าน ทั้งในด้านพื้นฐานความรู้ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสภาพการดำเนินชีวิต ซึ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับการศึกษา และแนะแนวจากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งก่อนที่จะเข้ารับการศึกษ ในระหว่างศึกษา และเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว เพื่อที่จะได้มีข้อมูลในการตัดสินใจศึกษา การประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม

1.3.3 การดำเนินการให้คำปรึกษาและแนะแนวในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ควรจัดกิจกรรมการให้คำปรึกษาและแนะแนวในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

13.3.1 การให้คำปรึกษาและแนะแนวก่อนเรียน ก่อนที่นักศึกษาจะสมัครเข้าเรียนนักศึกษาบางคนจำเป็นต้องได้รับคำชี้แจงและคำแนะนำเกี่ยวกับรายละเอียดของการเรียน เช่น 1) โครงสร้างและรายละเอียดของหลักสูตร 2) วิธีเรียน 3) แผนการเรียน 4) เวลาเรียน 5) ค่าใช้จ่ายในการเรียน 6) การวัดผลประเมินผล 7) เงื่อนไขการจบหลักสูตร 8) การทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต(กพช.) 9) การทดสอบก่อนเรียน (สำหรับระดับประถมศึกษา) 10) การเทียบโอนวิชาสามัญและวิชาอาชีพ 11) การเทียบโอนประสบการณ์ ฯลฯ

13.3.2 การให้คำปรึกษาและแนะแนวระหว่างเรียน เนื่องจากนักศึกษาจะต้องรับผิดชอบการเรียนของตนเอง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะให้ความสนับสนุนช่วยเหลือและแนะนำ เช่น

1) แหล่งความรู้ที่นักศึกษาควรจะไปศึกษาหาความรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตร

2) สื่อการเรียนการสอนตามความต้องการของนักศึกษา

3) แนะนำด้านส่วนตัว สังคม หรือทักษะชีวิต

4) แนะนำขั้นตอนและวิธีการสอบระหว่างภาคและปลายภาค

5) คำแนะนำในการทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

6) การขอรับทุนการศึกษา / การใช้บัตรส่งเสริม กศน. ฯลฯ

13.3.3 การให้คำปรึกษาและแนะแนวหลังจบการศึกษา เมื่อนักศึกษาเรียนจบการศึกษาตามหลักสูตรต่าง ๆ แล้ว ควรให้คำปรึกษาและแนะแนว เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ เช่น การศึกษาต่อในระดับต่าง ๆ การเลือกประกอบอาชีพตามความถนัดคำแนะนำในการสมัครงาน ฯลฯ

13.4 แนวทางการดำเนินการแนะแนว

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ควรมีแนวทางการจัดได้อย่างหลากหลาย ดังนี้
(กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 ง : 35-37)

13.4.1 ประสานกับศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอ เพื่อขอรับการสนับสนุนในด้านสื่อต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการให้คำปรึกษา
และแนะแนว เช่น

- 1) แผ่นปลิวแผ่นพับที่เกี่ยวกับรายละเอียดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญและสายอาชีพ
- 2) เอกสารหรือวิดิทัศน์ที่เกี่ยวกับทักษะชีวิต
- 3) สื่อการเรียนการสอน ทั้งประเภทเอกสาร และวิดิทัศน์ ในหมวดวิชาต่าง ๆ ตามความต้องการของนักศึกษา

13.4.2 จัดทำแผนผังหรือแผนภูมิ หรือขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ขนาดใหญ่
ติดแสดงไว้ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้นักศึกษาสามารถศึกษาและทำความเข้าใจด้วยตนเองได้

13.4.3 ประสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือสถานประกอบการ เพื่อจัดให้
นักศึกษาไปขอรับความรู้หรือศึกษาดูงาน

13.4.4 เชิญวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ มาให้
ความรู้เพื่อแนะนำการศึกษาต่อ หรือการเลือกประกอบอาชีพ หรือการสมัครงาน หรือปรับปรุง
บุคลิกภาพตามความเหมาะสม

13.4.5 จัดให้มีผู้รับฟังความคิดเห็นในการรับบริการจากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
หรือปัญหาที่เกิดจากการเรียนการสอนแล้วตอบปัญหาเหล่านั้น โดยวิธีการต่าง ๆ ตามความ
เหมาะสม

13.4.6 จัดทำป้ายนิเทศ หรือมุมเสริมความรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อ
แสดงข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่นักศึกษา

13.4.7 จัดให้มีคำปรึกษาเป็นรายกลุ่ม หรือรายบุคคลแก่นักศึกษาที่ต้องการ
คำปรึกษาหรือคำแนะนำเฉพาะราย

14. การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์มาจากคำว่า "ประชา" กับ "สัมพันธ์" ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษ
ว่า public relations ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง การติดต่อสื่อสาร
เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันถูกต้องต่อกัน หรือหมายถึงความพยายามที่มีการวางแผนและเป็นการ

กระทำที่ต่อเนื่องในอันที่จะมีอิทธิพลเหนือความคิดจิตใจของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย โดยการกระทำสิ่งที่ดีมีคุณค่าให้กับสังคม เพื่อให้ประชาชนเหล่านี้เกิดทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงาน กิจกรรม บริการ หรือสินค้าของหน่วยงาน และเพื่อที่จะได้รับการสนับสนุน และร่วมมือที่ดีจากประชาชนเหล่านี้ในระยะยาว(เสรี วงษ์มณฑา. 2525 : 4)

คัทลิป และ เซนเตอร์ (Scott Cutlip and J. Center. 1978 : 4) ได้ให้ความหมายว่า การประชาสัมพันธ์เป็นความพยายามที่มีการวางแผนในอันที่จะมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชน โดยให้ยอมรับการดำเนินธุรกิจของสถาบันและเป็นการสื่อสารสองทาง

มาร์สตัน (Marston. 1979 : 3) กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์เป็นการสื่อสารที่โน้มน้าวใจ โดยมีการวางแผนเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อกลุ่มประชาชนที่สำคัญ

โดยสรุปการประชาสัมพันธ์ หมายถึง การวางแผนปฏิบัติงานที่ต่อเนื่องและหวังผลระยะยาว เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อความคิดและทัศนคติจากการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การที่จะประชาสัมพันธ์ให้ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้จะต้องดำเนินการไปตามกระบวนการประชาสัมพันธ์คือ การลำดับขั้นของการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการในแต่ละขั้น เป็นกระบวนการประชาสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไป จึงพอกกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการประชาสัมพันธ์ควรมีขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอน คือ (วาสนา จันทร์สว่าง. 2533 : 38-39)

1. การศึกษาข้อมูล สภาพปัจจุบันและ เป็นการค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ เพื่อศึกษานโยบาย วัตถุประสงค์ เหตุการณ์ สถานการณ์และภูมิหลังประจำปี ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ นิตยสารและสิ่งพิมพ์ เพื่อให้เข้าใจนโยบายและวัตถุประสงค์ที่แท้จริง รับฟังความคิดเห็นจากประชาชน จากสื่อมวลชนและการสำรวจตรวจสอบประสามติ ซึ่งควรทำเป็นครั้งคราวอย่างสม่ำเสมอ เช่น การสำรวจโดยแบบสอบถามทางไปรษณีย์ โทรศัพท์หรือส่งนักสำรวจสัมภาษณ์ออกไปสอบถามประชาชนกลุ่มเป้าหมายหรือประชาชนทั่วไป เมื่อได้ปัญหาแล้วควรคำนึงการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้ จัดทำแฟ้มแยกเรื่องต่าง ๆ เพื่อดำเนินการแก้ไขและดำเนินงานประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. การวางแผนและการตัดสินใจ เป็นการดำเนินงานต่อจากขั้นแรก คือการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้มาพิจารณาวางแผนและตัดสินใจ เพื่อหาแนวทางประชาสัมพันธ์ให้ได้ผลดีมากที่สุด การประชาสัมพันธ์ที่ไม่วางแผนไว้ส่วนมากจะประสบอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ไม่สามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้ การวางแผนประชาสัมพันธ์ต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ความทันเวลา ทันท่วงเหตุการณ์ โดยการกำหนดประชาชนกลุ่มเป้าหมาย กำหนดวิธี ในการดำเนินงาน การเลือกสารหรือสื่อหรือช่องทางในการประชาสัมพันธ์ และการ

กำหนดกิจกรรมว่าจะทำอะไรบ้าง ปริมาณและความถี่อย่างไร พร้อมทั้งกำหนดเวลาและกำหนดงบประมาณค่าใช้จ่าย

3. การติดต่อสื่อสารหรือดำเนินการ หลังจากวางแผนดำเนินการแล้ว เป็นขั้นตอนของการที่จะดำเนินการติดต่อสื่อสารกับประชาชน การออกไปดำเนินการตามแผนและขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การให้สัมภาษณ์ของผู้บริหารการแถลงข่าว สื่อมวลชน การประชุมเผยแพร่ แถลงข่าว การเยี่ยมชมกิจการ การนำภาพยนตร์ไปฉายการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ จัดนิทรรศการ จัดบอร์ด ฯลฯ

14.1 การประชาสัมพันธ์ของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การทำงานติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้นมีเคล็ดลับในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จของงานคือต้องรู้จักให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือแก่คนทุกระดับชั้นที่เราติดต่อเกี่ยวข้องด้วย รวมทั้งต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้เขาได้รู้จักและเข้าใจในตัวเรา การประชาสัมพันธ์ที่ดีมิใช่เป็นแต่เพียงแต่การพูดเผยแพร่ประกาศออกไปเท่านั้น แต่ต้องมีการกระทำอย่างมีความสามารถ มีฝีมือ และคุณภาพด้วยนั้นคือต้องมีการประพฤติปฏิบัติตามที่พูดหรือเผยแพร่ด้วย ซึ่งการประชาสัมพันธ์มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

14.1.1 เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบถึงนโยบาย วัตถุประสงค์ หลักการดำเนินงานและประเภทของกิจกรรมในการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

14.1.2 เพื่อให้ให้นักศึกษา ประชาชน องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานเครือข่าย เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

14.1.3 เพื่อให้ให้นักศึกษาและประชาชนในชุมชนมาใช้บริการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตามที่ต้องการผลสะท้อนกลับ (Feedback)

14.2 แนวทางการประชาสัมพันธ์

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอาจตั้งคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ขึ้น โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อทำหน้าที่วางแผนและจัดประชาสัมพันธ์งานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้นักศึกษาและประชาชนในชุมชนได้ทราบอย่างทั่วถึง โดยใช้รูปแบบและสื่อที่หลากหลาย ดังนี้

14.2.1 จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ กระดานข่าว ป้ายนิเทศ

14.2.2 เสียงตามสาย หอกระจายข่าวประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่

14.2.3 ใช้สื่อบุคคล เช่น นักศึกษา ประชาชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานเครือข่าย

14.2.4 จัดทำแผ่นพับ แผ่นปลิว หนังสือพิมพ์ฝ่าผนัง จดหมายข่าว ลงข่าวในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

14.2.5 จัดนิทรรศการ

14.3 ขั้นตอนในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินงาน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 ข : 13) ดังนี้

14.3.1 แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์โดยขอความเห็นชอบจาก คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

14.3.2 ประชุมคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ เพื่อวางแผน/แบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบในการจัดและดำเนินการประชาสัมพันธ์

14.3.3 ผลิต รวบรวม จัดหาสื่อประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่สื่อ/เอกสาร ประชาสัมพันธ์แก่กลุ่มเป้าหมายเพื่อความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมการศึกษา

14.3.4 จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ทั้งในรูปแบบของการประชุมชี้แจง การจัดนิทรรศการ การรณรงค์ ฯลฯ เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา การร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชนและความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน

14.3.5 สรุปรายงานผลการประชาสัมพันธ์ต่อคณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ และคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

15. การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน

การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน เป็นการแจ้งหรือบอกกล่าวให้ทราบถึงผลการปฏิบัติงานแต่ละเรื่อง เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบถึงความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรค ผลสำเร็จของการดำเนินงาน ตลอดจนความคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ เพียงใด ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การจะได้ข้อมูลมาจัดทำสรุปรายงานผลการปฏิบัติงานนั้นจะต้องมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ ต้องดำเนินการร่วมกันวัตถุประสงค์การประเมินผลและสรุปรายงานผลการปฏิบัติงานนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งผลสำเร็จของการดำเนินงาน ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถให้การส่งเสริมสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีกิจกรรมในการประเมินผล ติดตามผล และรายงานผลการปฏิบัติงาน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 ง : 70) ดังนี้

15.1 การประเมินผล / ติดตามผล

การประเมินผลและติดตามผลของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดำเนินการ ดังนี้

15.1.1 ติดตามผลการพบกลุ่มย่อยของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนในแต่ละรายกลุ่ม / สภาพ / วิชา / หมวดวิชาในแต่ละระดับ

15.1.2 ประเมินผลการสอนเสริมของครูสอนเสริม และวิทยากรพิเศษ
แนวทางการประเมินผลการดำเนินงาน

การประเมินผลการดำเนินงานนั้น มีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษากิจกรรมที่ดำเนินการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- 2) วิเคราะห์เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน
- 3) วิเคราะห์แผนปฏิบัติงาน
- 4) กำหนดสิ่งที่ประเมินในแต่ละกิจกรรมโดยแยกเป็นระยะ ๆ

ตามแผนปฏิบัติงาน

- 5) ดำเนินการเก็บข้อมูลจากผลการปฏิบัติงาน
- 6) นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบสิ่งที่เกิดขึ้น

จริงกับที่กำหนดในเป้าหมาย

- 7) จัดทำสรุปผลการประเมินกิจกรรมและสรุปผลการดำเนินงาน

15.2 การรายงานผล

การรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดำเนินการ ดังนี้

15.2.1 รายงานผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในแต่ละภาคเรียน
เสนอศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

15.2.2 รายงานผลการปฏิบัติงาน ของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในแต่ละเดือน โดยจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เสนอศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

15.2.3 รายงานผลการจัดการสอนเสริมของครูสอนเสริม ในแต่ละภาคเรียน
เสนอศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ การสนับสนุนให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นสถาบันการศึกษาท้องถิ่นนอกระบบโรงเรียน เพื่อหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองปกติ จัดการโดยประชาชนในท้องถิ่น มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. ด้านอาคารสถานที่

1.1 ที่ตั้งและพื้นที่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนควรจัดตั้งขึ้นตามความเหมาะสมตามสถานที่ต่าง ๆ ที่สามารถจัดหาให้กับผู้เรียนได้โดยง่าย และตอบสนองความจำเป็นในการพัฒนา ต้องมีหลักการในการจัดทำ คือ วางแผนงานในลักษณะที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะมีสภาพที่ยั่งยืน ออกแบบที่สะท้อนสภาพพื้นที่และสิ่งแวดล้อม ออกแบบเพื่อส่งเสริมเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานจัดทำเขตรั่วเพื่อกำหนดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในภาพรวม เชื่อมโยงที่ว่างที่มีสิ่งก่อสร้างแล้วที่ว่างที่มีสิ่งก่อสร้างอยู่บางส่วนที่เปิดโล่งเพื่อให้การเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ทั้งนี้เพื่อจะได้ลดค่าใช้จ่ายลงใช้ทุกชอกทุกมุมที่มีอยู่ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด วางแผนใช้สถานที่สลับเปลี่ยนกิจกรรม 2-3 ครั้งต่อวันตลอดปี ออกแบบเพื่อจัดสภาพแวดล้อมโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอากาศถ่ายเทได้สะดวก พยายามลดการเกิดเสียงหรืออย่าให้มีเสียงรบกวน ปลูกต้นไม้โดยกำหนดให้อาคารหันหน้าไปทางทิศเหนือหรือใต้ เพื่อหลีกเลี่ยงความร้อนจากแสงอาทิตย์ พยายามสร้างความสมดุลโดยใช้แสงจากธรรมชาติมีน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค มีห้องน้ำอยู่ในตัวอาคาร มีเตาเผาขยะ มีระบบการระบายน้ำ มีจัดมุมพักผ่อนอาจเป็นภายในหรือภายนอกอาคาร จัดให้มีที่เล่นกีฬาจัดบรรยากาศที่นั่งทำงานหรือนั่งพัก และควรคำนึงถึงความปลอดภัย

1.2 การใช้ประโยชน์และปรับปรุงที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ อาจจำเป็นที่จะปรับหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขอาคารต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนการออกแบบหรือวางผังของอาคารที่มีอยู่อาจจะไม่เหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ ตลอดทั้งการถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ด้วยตนเอง สภาพความเหมาะสมสามารถจัดทำขึ้นมาใหม่ด้วยการแก้ไขและปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ที่ให้ตกแต่ง เช่น เครื่องใช้ต่าง ๆ และการจัดภายในอาคารสถานที่ การปรับปรุงบางประการ เช่น การปรับให้มีช่องระบายลม หรือการถ่ายเทอากาศ การปรับปรุงเรื่องแสงสว่างทำบันไดทางเข้าเปลี่ยนหลังคาหรือที่บังแดด ป้ายประกาศ และเรื่องอื่น ๆ ซึ่งสามารถทำได้ด้วยงบประมาณเพียงเล็กน้อย

1.3 เครื่องตบแต่งและการตบแต่งควรเรียบง่าย ราคาถูกและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและสภาพท้องถิ่น นวัตกรรมในการใช้สื่อในท้องถิ่นและเทคโนโลยีจะช่วยทำให้ผู้ใช้คุ้นเคยง่ายต่อการซื้อหาการบำรุงรักษาและการจัดหาแทนที่

1.4 คณะทำงานและผู้ประสานงานการจัดตั้งจะต้องมีคุณภาพ วัสดุอุปกรณ์และสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ในการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีงบประมาณที่เพียงพอชุมชนให้ความช่วยเหลืออย่างเข้มแข็งใช้สื่อหลากหลายให้หน่วยงานในท้องถิ่นมีส่วนร่วม

2. ด้านการทำงานร่วมกับชุมชน

การทำงานร่วมกับชุมชนเป็นบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาซึ่ง หมายถึง การกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้และศึกษาร่วมกันในเรื่องจริงต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาความต้องการของชุมชนที่แท้จริงตลอดจนสามารถค้นหาและกำหนดวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วยตนเอง สิ่งที่จะไปให้การศึกษา คือ ข่าวสารข้อมูลความรู้หรือประสบการณ์ที่จะนำไปให้ผู้รับบริการการศึกษาหรือกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปเปลี่ยนแปลงพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน ให้ดีขึ้น ได้แก่ ข้อมูลหรือปัญหาชุมชนแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งจะกำหนดเป็นหลักการ แนวปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพและรายได้ การปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อม การปรับปรุงพัฒนา สุขภาพอนามัย การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปฏิบัติร่วมกับชุมชน โดยเน้นการศึกษาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีวิธีการให้การศึกษาชุมชน ดังนี้

2.1 การให้การศึกษาโดยมุ่งเน้นถึงคนจำนวนมาก เป็นการให้การศึกษาที่จะทำให้คนเกิดการ “รับรู้” และ “สนใจ” การให้การศึกษาแบบนี้ได้แก่การใช้สื่อมวลชนประเภทวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ จดหมายเวียน แผ่นโปสเตอร์ เป็นต้น

2.2 การให้การศึกษาเป็นกลุ่ม เป็นการให้ผู้รับรู้และสนใจได้รู้จัก “การประเมินค่า” และ “การทดลอง” ปฏิบัติผลการปฏิบัติ การแสดงหรือนิทรรศการตลอดจนการศึกษาดูงาน ผู้รับการศึกษาซักถามปัญหา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันสนับสนุนกันให้นำไปปฏิบัติ

2.3 การให้การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นการให้การศึกษาที่ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อให้เกิดการ “ยอมรับความคิดใหม่” ปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจัง วิธีการที่เหมาะสม เช่น การพบปะเยี่ยมเยียนตามบ้านหรือสถานที่ทำงานการติดต่อทางโทรศัพท์หรือการติดต่อส่วนตัวด้วยวิธีการอื่น ๆ

อย่างไรก็ตามการทำงานร่วมกับชุมชนเจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้องตระหนักถึงขั้นตอนต่างๆ ที่ควรดำเนินการและสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการให้การศึกษาชุมชนในลักษณะดังกล่าวชุมชนจะมีส่วนร่วม ดังนั้นควรจะให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนดังนี้

1. ร่วมเตรียมองค์กรชุมชน
2. ร่วมสำรวจชุมชน
3. ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล
4. ร่วมกำหนดพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย
5. ร่วมกำหนดความต้องการ
6. ร่วมพิจารณากิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการ
7. ร่วมจัดทำแผนงาน โครงการ
8. ร่วมปฏิบัติตามแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้
9. ร่วมในการนิเทศติดตามผล
10. ร่วมประเมินผลการดำเนินงาน

3. ด้านการประสานงาน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในชุมชน โดยประสานกับองค์กรภาครัฐเอกชนและประชาชน แต่บ่อยครั้งที่เจ้าหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้องประสานงานตามคำพ้องจึงก่อให้เกิดเหตุว่าหน่วยงานอื่นไม่ทราบว่าการทำงานร่วมกันกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีประโยชน์อย่างไร หรืออาจจะคิดว่าเป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานจากสำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน ดังนั้นในการประชาสัมพันธ์งานต่างๆ ที่เกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จึงสมควรที่จะให้หน่วยงานอื่นร่วมรับรู้และร่วมทำงานด้วยจึงจะเป็นประโยชน์กว่า ซึ่งการทำงานจะต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานงาน ข้อปฏิบัติที่เป็นไปได้นี้อาจจะเป็นประโยชน์สำหรับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในด้านการประสานงาน ดังนี้

- 3.1 จัดประชุมเพื่อแนะนำและขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น และเพื่อให้ความช่วยเหลือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- 3.2 พบปะกับผู้แทนของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้การสนับสนุนติดตามและให้การสนับสนุนส่งเสริมการแก้ปัญหาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- 3.3 ถ้ากลุ่มของประชาชนในชุมชนต้องการฝึกอบรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะก็ช่วยติดต่อประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยช่วยจัดหาวิทยากรหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยฝึกอบรมกลุ่มสนใจ เช่น การเลี้ยงไก่ การสานตะกร้า และกิจกรรมอื่น ๆ

3.4 รักษาความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น และประสานงานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

จากการปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกจะกลายมาเป็นเครือข่ายและมีความสัมพันธ์กับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จึงจำเป็นที่จะต้องหาวิธีในการรักษาเครือข่ายไว้เพราะการทำงานร่วมกันบ่อยครั้งงานจะยิ่งซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งจะทำให้หน่วยงานที่เป็นเครือข่ายขาดความร่วมมือหรือหน่วยงานบางหน่วยงานให้ความร่วมมือดียิ่งขึ้น

4. ด้านการจัดกิจกรรมการศึกษา

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 289 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมแต่ละท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาตัวบุคคลครอบครัว และชุมชนอันนำผลไปสู่คนที่มีความสุขมีการปรับตัวที่ดีเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ ดังนั้น เพื่อให้ตอบสนองความต้องการในชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง จึงเปิด โอกาสให้ท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันที่เรียกว่าหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน จากหลักสูตรแกนกลางที่ปรับให้เข้ากับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ เน้นการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นแสวงหาองค์ความรู้ที่ตอบสนองกับชีวิตของตนเอง ผู้เรียนจะเรียนรู้ตามสภาพชีวิตของตนเองสามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเองของครอบครัวและชุมชนได้ การศึกษานอกโรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมหรือบริการการจัดกิจกรรม ดังนี้

4.1 การวางแผน ต้องเป็นแผนที่ปฏิบัติได้โดยการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ เพื่อให้ทราบทิศทางหรือจุดมุ่งหมายของกิจกรรม อาศัยข้อมูลสถิติข้อเท็จจริงหรือหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งผู้วางแผนจะต้องประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายที่จะต้องกำหนดแผนทั้งระบบ มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน จัดระบบกำกับควบคุมดูแล นิเทศติดตามผลและประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาแก้ไขปัญหาและอุปสรรคหรือปรับแผนได้

4.2 การจัดองค์กร เป็นการจัดหน่วยงานให้เป็นระเบียบกำหนดบทบาทหน้าที่ของของบุคลากรที่รับผิดชอบให้ชัดเจนว่าใครรับผิดชอบส่วนใดของ โครงการ หรือของกิจกรรมที่จัดงานกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนมักจัดในรูปของคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ในแต่ละกิจกรรมหรือโครงการ จึงควรกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละคนให้สามารถปฏิบัติได้

4.3 การบริหารงานบุคคล เป็นการแสวงหาบุคคลที่จะปฏิบัติกิจกรรมนั้น โดยการคัดเลือกอาสาสมัคร มีการอบรมพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจในงานที่จะทำการสร้างขวัญและกำลังใจให้มีเจตคติที่ดีต่องาน บุคคลในชุมชนอาจประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่นผู้มีความรู้และทักษะเฉพาะเรื่องหรืออาสาสมัครที่มีเจตคติที่ดีต่องานการศึกษานอกโรงเรียน

4.4 การวินิจฉัยสั่งการ เป็นการกำกับ ควบคุมดูแล การนิเทศ ติดตามผลและการประเมินผลให้งานดำเนินการเป็นไปตามแผนที่วางไว้ ในการปฏิบัติงานจะต้องมีแผนกำหนดการที่แน่นอนประกอบด้วยกิจกรรม ระยะเวลาสถานที่โดยให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมและทราบกำหนดการนำผลการนิเทศติดตามผลมาร่วมประชุมปรับปรุงแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องร่วมกัน

4.5 การประสานงาน เป็นการติดต่อสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจโดยทั่วกัน ทุกหน่วยและทุกคน เพื่อมิให้มีการปฏิบัติงานซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกันเป็นการสร้าง โมตรีสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานและระหว่างผู้ปฏิบัติงานด้วยกัน การประสานงานมีความสำคัญ และจำเป็นมากสำหรับการปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียน

4.6 การรายงาน เป็นจุดสำคัญของการจัดกิจกรรมที่จะต้องมีการรายงานที่ดีตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรม เป็นข้อมูลย้อนกลับที่จะนำมาพิจารณา ผลการดำเนินการที่จะนำมาแก้ไขปรับปรุงงานระหว่างการดำเนินงาน และนำข้อมูลมาเป็นข้อสรุปผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดโครงการนั้นๆ

4.7 การจัดทำงบประมาณ ระบบงบประมาณเป็นหัวใจของการดำเนินงานที่จะทำให้โครงการบรรลุจุดประสงค์ระบบงบประมาณจะเริ่มจากการจัดหา การได้มาของงบประมาณ การจัดทำประมาณการค่าใช้จ่าย การควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนวิเคราะห์และสรุปผลการใช้งบประมาณประเมินผลการใช้งบประมาณ ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในชุมชนจะเตรียมไว้ สำหรับให้เจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียนที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงขั้นตอนการดำเนินการแต่ในการปฏิบัติจริงในชุมชนจำเป็นต้องใช้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้รู้สึกว่าจะนำไปลงพื้นที่เป็นของตนเอง หรืออย่างน้อยชุมชนได้มีส่วนร่วมในงานนั้น ชุมชนจะได้เรียนรู้วิธีแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นในชุมชนและสามารถดำเนินการ ได้เองแม้ไม่มีเจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียนอยู่ในที่นั้นแล้วก็ตาม

5. ด้านการบริหารจัดการ

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วยหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องตาม โครงสร้างของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน และองค์กรเครือข่าย ดังนั้น การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ จึงมีความสัมพันธ์หลายฝ่ายตาม โครงสร้างการบริหาร

การจัดการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำอย่างมีระบบ นับตั้งแต่การกำหนดนโยบายระดับสูง การเปลี่ยนแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพคือการสื่อข้อความเข้าใจร่วมกันความร่วมมือการประสานงานในลักษณะทีมงานที่ดี ดังนี้ (เกรียงไกร เจียมบุญศรี. 2544 : 25)

5.1 สมาชิกทุกคนของทีมรับรู้นโยบาย จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการทำงานอย่างทั่วถึงด้วยความเข้าใจตรงกัน

5.2 สมาชิกมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานของตนเองมากที่สุด

5.3 การกำหนดบทบาทหน้าที่ ควรรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของสมาชิก ต้องมีความชัดเจนและเข้าใจตรงกัน

5.4 การสื่อสารเป็นแบบเปิด เพื่อให้สมาชิกทุกคนรับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบบนลงล่าง หรือแบบล่างขึ้นบนก็ตาม

5.5 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ

5.6 การแก้ปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมีสาเหตุมาจากอะไรก็ตามซึ่งจะต้องคำนึงถึงความไม่พอใจเป็นสำคัญ

5.7 สมาชิกแต่ละคนจะต้องมีความเข้าใจและซื่อสัตย์ต่อหัวหน้างาน

ลักษณะทีมงานที่กล่าวมาแล้วนั้น ล้วนต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพทรัพยากรมนุษย์จึงมีส่วนสำคัญในการสร้างทีมงานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จที่คาดหวังไว้ได้ โดยบุคลากรเหล่านี้จะต้องมีการอบรม ส่งเสริมมีสวัสดิการหรือประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมทักษะความกระตือรือร้นในการทำงานมีวิธีการดังนี้ (สุริยะ วิริยะสวัสดิ์. 2544 : 64)

1. การอบรม กระบวนการทำงานใหม่จำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีทักษะใหม่ เพราะการสร้างสรรคักระบวนการ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มอำนาจอิสระและรับผิดชอบงานที่กว้างขวางดังนั้นจึงต้องใช้ทักษะใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจงานทั้งลึกและมีความชำนาญงาน บุคลากรจะต้องเป็นผู้รู้กว้าง และมีส่วนร่วมในทีมเรียนรู้ของคนอื่นในทีม หากมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ก็จะต้องมีความรู้และใช้เทคโนโลยีนั้นด้วย ดังนั้นการอบรมจึงต้องมีหลักสูตรที่ให้ความรู้ตามที่บุคลากรต้องการ ทั้งการอบรมกระบวนการเป็นการวิเคราะห์คาดการณ์และการอบรมระหว่างการค้าดำเนินงาน

2. การส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานการส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานการส่งเสริมหรือกระตุ้นบุคลากรเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญ ดังนี้ มีทักษะหลายด้าน (เป็นทักษะที่ทำให้งานสำเร็จ) ลักษณะงานที่รับผิดชอบ (มีมากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับงาน

ทั้งหมด) ความสำคัญของงาน (มีความสำคัญและส่งผลต่องานทั้งหน่วยงานมากน้อยเพียงใด) ความเป็นอิสระ (เสรีภาพและอำนาจตัดสินใจงานที่รับผิดชอบ) การสะท้อนกลับ (ข้อมูลข่าวสารจากการทำงานที่สะท้อนมาจากผู้ได้บังคับบัญชา) การสร้างสรรค์กระบวนการจะช่วยส่งเสริมขวัญของบุคลากรการทำงานข้ามฝ่ายจะทำให้มีทักษะหลายด้านมากขึ้น รัฐบาลเขตงานที่รับผิดชอบต่อชัดเจนขึ้น ดังนั้นการออกแบบการทำงานที่ดีจะทำให้เกิดขวัญกำลังใจมากยิ่งขึ้น

3. นโยบายการบริหารงานบุคคล เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างขวัญกำลังใจ คือ

3.1 สวัสดิการและประโยชน์เกื้อกูล

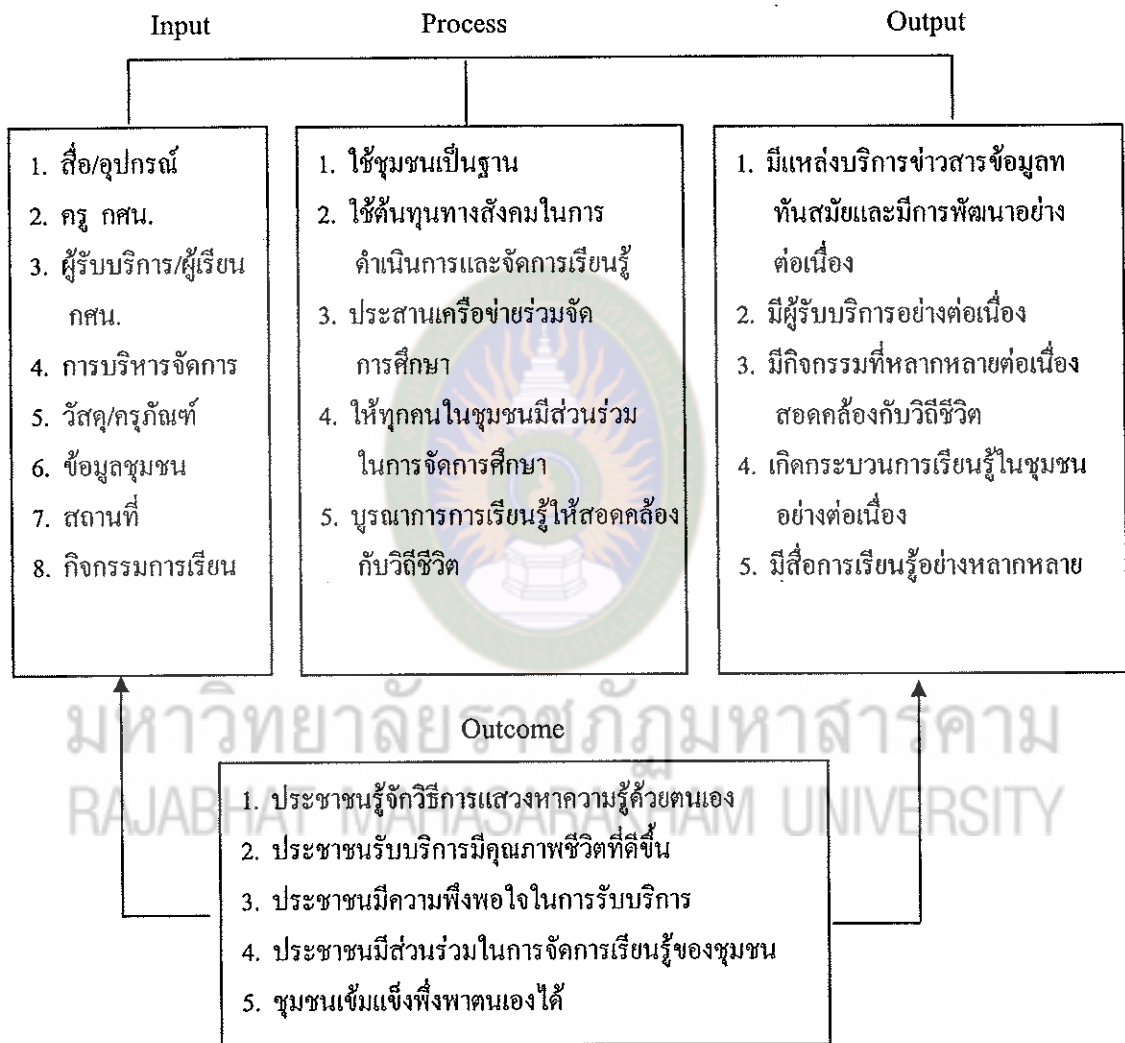
3.2 ทางก้าวหน้าในสายงานอาชีพ ความก้าวหน้าของบุคลากรจะเป็นไปในแนวราบมากกว่าตามสายการบังคับบัญชา ซึ่งหากหน่วยงานทำได้จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในระยะยาว

3.3 การสับเปลี่ยนหมุนเวียนงาน จะช่วยทำให้มีทักษะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในการทำงานแบบกระบวนการที่จะต้องเป็นไปทั้งหน่วยงาน ไม่ใช่กระบวนการใดกระบวนการหนึ่ง

3.4 การจ้างงานตลอดชีวิตหากหน่วยงานจ้างตลอดชีวิต บุคลากรจะมีความมั่นใจและตั้งใจและตั้งใจปฏิบัติงานมากกว่างานที่ไม่มีความมั่นคง

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้ดำเนินการสนองต่อหลักการพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นแหล่งบริการการศึกษาที่เอื้อต่อการศึกษตลอดชีวิต จึงได้กำหนดจุดเน้นและโครงการหลักที่ต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง คือ โครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากตระหนักถึงความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งเป็นหน่วยบริการการศึกษาที่ใกล้ชิดประชาชนและเป็นกลไกสำคัญยิ่งในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการตลอดเวลา โดยมีรูปแบบและเนื้อหาการจัดการศึกษาที่ตรงตามความสนใจสอดคล้องกับสภาพปัญหาและวิถีชีวิตของชุมชน มีการนำเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาและทุนในชุมชนใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสู่การเป็นศูนย์กลางเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริงและยั่งยืนตลอดไป (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. 2547 : 143)

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและสนับสนุนการดำเนินงาน และศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นผู้ให้การส่งเสริมสนับสนุนบริหารจัดการการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งประสานและเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 องค์ประกอบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ที่มา : สำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน (2547 : 143)

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจังหวัดหนองคาย

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหนองคาย จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2526 โดยให้โอนบุคลากรและงานจากโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ 8 โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ 42, 43, 44 ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ในเขต กรป. กลาง และหน่วยโสตทัศนศึกษา รวมเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหนองคาย ในระยะแรกได้อาศัยสำนักงานชั่วคราวที่อาคารห้องสมุดประชาชนจังหวัดหนองคาย (หลังเดิม) ต่อมาเมื่อได้รับจัดสรรงบประมาณก่อสร้างสำนักงานถาวร ในปีการศึกษา 2530 การก่อสร้างแล้วเสร็จ จึงได้ย้ายมาอยู่สำนักงานแห่งใหม่ในปัจจุบัน เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2531 โดยมีผู้บริหารย้ายสับเปลี่ยนมาดำรงตำแหน่งที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหนองคาย ดังนี้

1. นายเฉลิมชัย ใจแก้ว	1 มกราคม 2527	ถึง 7 กุมภาพันธ์ 2530
2. นายถนัด พลาภิกุล	8 กุมภาพันธ์ 2530	ถึง 30 กันยายน 2534
3. นายประสิทธิ์ เชิดชู	1 ตุลาคม 2534	ถึง 30 กันยายน 2535
4. นายนิคม ทองพิทักษ์	1 ตุลาคม 2535	ถึง 30 กันยายน 2536
5. นายสมบูรณ์ ศรีอรุณจันทร์	1 ตุลาคม 2536	ถึง 30 กันยายน 2537
6. ว่าที่ ร.ต.ชนวัฒน์ ภาพยนตร์	1 ตุลาคม 2537	ถึง 30 กันยายน 2542
7. นายถนัด พลาภิกุล	1 ตุลาคม 2542	ถึง 30 กันยายน 2544
8. นายโชคชัย ปาลเสรี	10 ตุลาคม 2544	ถึง 20 ธันวาคม 2547
9. นายชำนาญ วันแก้ว	21 ธันวาคม 2547	ถึง 14 ตุลาคม 2550
10. นายโชคชัย ปาลเสรี	15 ตุลาคม 2550	ถึง 30 กันยายน 2551
11. นางสาวอัจฉรา สากระจ่าย	20 ตุลาคม 2551	ถึงปัจจุบัน

1. บทบาทหน้าที่

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดหนองคาย ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานธุรการของคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1.1 จัดทำยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาและมาตรฐานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษาชาติ แผนพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน

1.2 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ด้านการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1.3 วิเคราะห์ จัดตั้ง จัดสรร งบประมาณให้แก่สถานศึกษาและภาคีเครือข่าย ที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.4 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยของสถานศึกษาและภาคีเครือข่าย

1.5 จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษานอกระบบตามที่กฎหมายกำหนด

1.6 ส่งเสริม สนับสนุนการเทียบโอนผลการเรียน การเทียบโอนความรู้และ ประสบการณ์และการเทียบระดับการศึกษา

1.7 ส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตร สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ร่วมกับสถานศึกษาและภาคีเครือข่าย

1.8 ระดมทรัพยากรด้านต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อการมีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดและพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.9 ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย

1.10 พัฒนาคูและบุคลากรทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และภาคีเครือข่าย

1.11 ส่งเสริม สนับสนุน ติดตามและรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ งานนโยบายพิเศษของรัฐบาล งานเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ

1.12 กำกับ ดูแล นิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยของสถานศึกษาและภาคีเครือข่าย

1.13 ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

2. สถานศึกษาในสังกัด

2.1 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ 17 แห่ง

2.2 ห้องสมุดประชาชนจังหวัด / อำเภอ 14 แห่ง

3. บุคลากร

3.1 ผู้บริหารสำนักงาน กศน.จังหวัด/ ผอ.กศน.อำเภอ จำนวน 16 คน

3.2 ข้าราชการครู จำนวน 6 คน

3.3	ข้าราชการ กพ.	จำนวน	5	คน
3.4	ลูกจ้างประจำ	จำนวน	7	คน
3.5	ลูกจ้างชั่วคราว			
3.5.1	ครูอาสาสมัครฯ	จำนวน	47	คน
3.5.2	เจ้าหน้าที่บัญชี	จำนวน	1	คน
3.5.3	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล	จำนวน	1	คน
3.5.4	แม่บ้าน	จำนวน	1	คน
3.6	ผู้จ้างเหมาบริการปฏิบัติงานห้องสมุดฯ	จำนวน	11	คน
3.7	ครู ศรช. / คปก.	จำนวน	216	คน
		รวมทั้งสิ้น	310	คน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

อาส พันเหตุ (2551 : 142-143) ทำการวิจัย การศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชน จังหวัดหนองคาย พบว่า ด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีระดับปัญหาในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรก ดังนี้ การประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้งานการศึกษานอกโรงเรียน , การจัดทำแผนงานและโครงการเพื่อเสนอเข้าแผนพัฒนาตำบล และแผนพัฒนาศูนย์การเรียนชุมชน และการจัดทำข้อมูลชุมชน และการดำเนินงานธุรการต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนชุมชน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเพศ พบว่า เพศชาย มีระดับปัญหาในการปฏิบัติงานรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรก ดังนี้ การประสานงานกับบุคคลภายนอก และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้งานการศึกษานอกโรงเรียน , การดำเนินงานธุรการต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนชุมชนและการให้บริการวัสดุ อุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนชุมชน ตามลำดับ เพศหญิง มีระดับปัญหาการปฏิบัติงานรายชื่ออยู่ในระดับมาก 11 ข้อ และระดับปานกลาง 1 ข้อเรียง ลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรก ดังนี้ การจัดทำแผนงานและโครงการเพื่อเสนอเข้าแผนพัฒนาตำบล และครูศูนย์การเรียนชุมชน การประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเป็นเครือข่ายของการเรียนรู้งานการศึกษานอกโรงเรียน การจัดทำข้อมูลชุมชน และจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะให้บริการ ตามลำดับ

ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน พบว่า มีระดับปัญหาในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับที่ 3 ข้อแรก ดังนี้ การจัดทำแผนและบริหารทะเบียนต่าง ๆ การแนะแนว ช่วยเหลือนักศึกษาให้เข้าใจตนเองสามารถตัดสินใจด้วยตนเองและดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมได้ และความพร้อมในการบริการประชาชนอย่างทันที่ตามที่ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเพศ พบว่า เพศชาย มีระดับปัญหาในการปฏิบัติงานรายข้ออยู่ในระดับมาก 10 ข้อ ระดับปานกลาง 1 ข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับที่ 3 ข้อแรกดังนี้ การจัดทำแผนและบริหารทะเบียนต่าง ๆ การแนะแนวช่วยเหลือนักศึกษาให้เข้าใจตนเองสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง และดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมได้ และความพร้อมในการบริการประชาชนอย่างทันที่ตามที่ ตามลำดับ เพศหญิง มีระดับปัญหาในการปฏิบัติงานรายข้ออยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับที่ 3 ข้อแรก ดังนี้ การดำเนินการรับสมัครนักศึกษาใหม่ ,การจัดทำและบริหารทะเบียนต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน นักศึกษา องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานเครือข่ายทราบถึงนโยบาย ตามลำดับ พิจารณาโดยรวมและรายด้านจำแนกตามประเภทการ

เมื่อพิจารณาโดยรวม ปัญหาการปฏิบัติงานโดยรวมทุกด้านของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดหนองคาย มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับที่ 3 ข้อแรก ดังนี้ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้, ด้านการบริหารจัดการ และด้านการส่งเสริมสนับสนุน ตามลำดับ และพิจารณาจำแนกตามประเภทการปฏิบัติงานต่ำกว่า 3 ปี โดยรวมมีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับที่ 3 ข้อแรก ดังนี้ ด้านจัดการกระบวนการเรียนรู้, ด้านการส่งเสริมสนับสนุน และด้านการบริหารจัดการ ตามลำดับ ประเภทการปฏิบัติงาน 3 ปีขึ้นไป โดยรวมมีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับที่ 3 ข้อแรก ดังนี้ ด้านจัดการกระบวนการเรียนรู้, ด้านการบริหารจัดการ และด้านการส่งเสริมสนับสนุน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้ พบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับที่ 3 ข้อแรก ดังนี้ การจัดการสอนด้วยวิธีการทำโครงการ, การจัดการสอนด้วยวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง และครูและผู้เรียนร่วมกันวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพตาม ตามลำดับ ประเภทการปฏิบัติงานต่ำกว่า 3 ปี มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาลำดับที่ 3 ข้อแรกได้ดังนี้ ,การจัดการสอนด้วยวิธีการทำโครงการ, การจัดการสอนด้วยวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง และการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามลำดับประเภทการตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป มีระดับ

ปัญหาอยู่ในระดับมาก 11 ข้อ และระดับปานกลาง 4 ข้อ เรียงลำดับสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรก ดังนี้ การจัดการสอนด้วยวิธีการทำโครงการ , การจัดการสอนด้วยวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง และการจัดทำเกณฑ์การวัดผลประเมินผลที่หลากหลาย สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ตามลำดับ

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก 10 ข้อ ปานกลาง 2 ข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรกดังนี้ การประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้งานการศึกษานอกโรงเรียน การจัดทำข้อมูลชุมชน และจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะทำให้บริการและการให้บริการวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามประสบการณ์การปฏิบัติงาน พบว่า ประสบการณ์ต่ำกว่า 3 ปี มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก 11 ข้อ ปานกลาง 1 ข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรก ดังนี้ การจัดทำแผนงานและโครงการเพื่อเสนอเข้าแผนพัฒนาตำบลและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน , การประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้งานการศึกษานอกโรงเรียน ตามลำดับ

ประสบการณ์ตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไปมีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก 9 ข้อ ปานกลาง 3 ข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรก ดังนี้ การประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเป็นเครือข่ายงานการศึกษานอกโรงเรียน , การให้บริการวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและดำเนินงานธุรการต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตามลำดับ

ด้านการส่งเสริมสนับสนุน พบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก 10 ข้อ ปานกลาง 1 ข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรก ดังนี้ การจัดและทำบริหารทะเบียนต่าง ๆ การแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาให้เข้าใจตนเองสามารถตัดสินใจด้วยตนเองและดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมได้ และความพร้อมในการบริหารประชาชนอย่างทันที่

เมื่อพิจารณาตามประสบการณ์การปฏิบัติงาน พบว่า ประสบการณ์ต่ำกว่า 3 ปี มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ข้อแรกได้ ดังนี้ การจัดและบริหารทะเบียนต่าง ๆ , ความพร้อมในการบริการประชาชนอย่างทันที่และแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาให้เข้าใจตนเองสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง และดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมได้ และการจัดทำบัญชีต่าง ๆ ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีประสิทธิภาพตามลำดับ

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศและประสบการณ์การปฏิบัติงานที่มีต่อระดับปัญหาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมและรายด้านมีปฏิสัมพันธ์

ระหว่างเพศและประสบการณ์การปฏิบัติงานต่อปัญหาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชน จังหวัดหนองคาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน

2. ผลการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชนจังหวัดหนองคาย พบว่า

2.1 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ พบว่า นักศึกษาไม่มีเวลามาพบกลุ่ม ควรจัดหาสื่อในการเรียนการเพิ่มมากขึ้น ควรมีการปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่ศูนย์การเรียนชุมชนให้มีความเหมาะสมเพื่อสะดวกต่อการไปใช้บริการและเอื้อต่อการเรียนรู้ของชุมชนควรมีการร่วมกันจัดกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2.2 ด้านการบริหารจัดการ พบว่า จำนวนนักศึกษาต่อครูมีมากเกินไป ควรมีการเพิ่มค่าตอบแทนครูศูนย์การเรียนชุมชน และควรมีการประชาสัมพันธ์ ประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรชุมชนให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

2.3 ด้านการส่งเสริมสนับสนุน พบว่า ควรเพิ่มสวัสดิการครูศูนย์การเรียนชุมชน ควรมีการบรรจุครูศูนย์การเรียนชุมชนที่ปฏิบัติหน้าที่เกิน 5 ปี และควรสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดหาสื่อไว้บริการในศูนย์การเรียนชุมชน

ณรงค์ อภิรณัง (2551 : 50-52) แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ศูนย์การเรียนชุมชน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษา พบว่า แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาศูนย์การเรียนชุมชนอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และสามารถสรุประดับความเหมาะสมในแต่ละชั้นได้ดังนี้ ชั้นการให้ข้อมูลข่าวสาร พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก แนวทางที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ วิธีการแจ้งข่าวสารโดยการแจ้งทางเสียงตามสายในหมู่บ้าน ชั้นการรับฟังความคิดเห็น พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากแนวทางที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การเปิดคูรับฟังความคิดเห็นทำให้มีส่วนร่วมในการให้ข้อเท็จจริง และความคิดเห็น ชั้นเกี่ยวข้อง โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

สุจินต์ กลัดประสิทธิ์ (2550 : 86-87) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์การเรียนชุมชนของคณะกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัย พบว่า

1. คณะกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามมีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์การเรียนชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านวางแผนและเสนอแนวทางการดำเนินงาน และด้านจัดให้มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านจัดลำดับความสำคัญของความ

ต้องการทางการศึกษา ด้านบริหารและจัดกิจกรรม ด้านจัดหาและสนับสนุนทรัพยากร ด้านกำกับดูแล ติดตามการดำเนินงาน ด้านการประเมินผลการดำเนินงาน และด้านประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำแนกตามตัวแปร เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ปฏิบัติงานและประสบการณ์การทำงาน พบว่า มีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงานต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการทางการศึกษา และด้านการกำกับดูแล ติดตามการดำเนินงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรรณิกา ทันทียง (2550 : 58-61) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ : กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาของนักศึกษาผู้ใหญ่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ คือ 1) ดินเสื่อมสภาพ 2) ขาดน้ำเพื่อการเกษตร 3) ขาดเงินทุน 4) การขายผลผลิตและ 5) การคมนาคม ตามลำดับ ส่วนความต้องการในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ คือ ต้องการให้มีส่วนรวมกลุ่มให้เป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ โดยต้องการให้ภาครัฐและองค์กรเอกชนสนับสนุนงบประมาณ และให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ นักศึกษาผู้ใหญ่ต้องการให้มีการอบรมหลักสูตรระยะสั้น 3-5 ชั่วโมงและการฝึกทักษะอาชีพ 30-50 ชั่วโมง ช่วงระหว่างเดือน ธันวาคม ถึง เดือนเมษายน แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ดำเนินการในขั้นตอน คือ 1) สำรวจความต้องการในการเรียน 2) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเชิงบูรณาการ 3) ดำเนินการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริง 4) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ยึดหลักการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ 5) มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงและ 6) ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

สุนันท์ นาหลวง (2547 : 57) ปัญหาการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการพบกลุ่มมีปัญหา มาก คือปัญหาการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา การนำเสนอโครงการ การประเมิน การอ่านคิด วิเคราะห์ และเขียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การนำเสนอโครงการ การประเมินการอ่านคิด วิเคราะห์ และเขียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และจำนวน วิชาที่รับผิดชอบในแต่ละครั้งของการพบกลุ่ม สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องพบว่า มีปัญหาน้อย คือ ปัญหาการจัดเตรียมสื่อเอกสารที่เอื้อต่อการค้นคว้า การจัดทำแบบทดสอบ

วัดผลสัมฤทธิ์ การกำหนดเกณฑ์ การให้คะแนนผลงานของนักศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการทำโครงการ พบว่า มีปัญหา มาก คือ การเสนอขออนุมัติโครงการของนักศึกษา การประเมินผลการทำโครงการ การให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักศึกษาในการทำโครงการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการสอนเสริม พบว่ามีปัญหาน้อยคือ ปัญหาการวัดและประเมินผล การเรียนรู้แบบสอนเสริม และระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับการสอนเสริม การจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการสอนเสริม ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า มีปัญหา มาก คือ ปัญหาการสำรวจความต้องการของชุมชน เพื่อจัดกิจกรรม การหาแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมและการประสานขอการสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ จากสถานศึกษา

สุดสวาท คำแดง (2543 : 152) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์การเรียนของประชาชนในเขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านสื่ออุปกรณ์ และด้านกิจกรรม พบว่า

1. ด้านสถานที่ ศูนย์การเรียนเป็นแหล่งความรู้ต้องการให้จัดตั้งที่โรงเรียนมีอาคารเป็นเอกเทศ ตั้งอยู่ในสถานที่เหมาะสม เดินทางสะดวก ส่วนใหญ่ทราบว่าในชุมชนมีศูนย์การเรียน บริเวณที่ชอบใช้บริการคือ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ สิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสมคือ ต้องการให้ปรับปรุงในด้านความสะอาด ต้องการให้มีศูนย์การเรียนในทุกชุมชน ไม่ต้องการให้จัดตั้งศูนย์การเรียนในบ้านหรือสถานที่ทำงานเพราะคับแคบ และไม่ควรเก็บค่าบริการ

2. ด้านสื่ออุปกรณ์ ควรมีเครื่องคอมพิวเตอร์และระบบอินเทอร์เน็ตในศูนย์การเรียน และต้องการให้มีหนังสือพิมพ์ไว้ด้วย

3. ด้านกิจกรรมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมามีความเหมาะสม ประชาชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมและให้การสนับสนุนกิจกรรมเป็นบางครั้ง ต้องการให้เปิดสอนวิชาชีพในศูนย์การเรียน ผู้ที่ใช้บริการส่วนใหญ่ คือ นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนใหญ่มาใช้บริการโดยการชักชวนด้วยวาจา ผู้ที่ชักชวนมาใช้บริการคือ ผู้นำชุมชน วัน เวลาที่เปิดให้บริการมีความเหมาะสม ต้องการให้เพิ่มเวลาบริการและควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ดูแล

ชาญ กองจันทร์ดี (2543 : 149) ได้ทำการวิจัยเรื่ององค์ประกอบการจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนชุมชน เขตการศึกษา 5 พบว่า องค์ประกอบของการจัดการทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2. การให้คำปรึกษาและแนะแนว 3. การจัดทำแผนและโครงการ 4. การสำรวจข้อมูลชุมชน 5. การบริหารจัดการศูนย์การเรียนชุมชน

6. การประสานเครือข่าย 7. การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน และ 8. การประชาสัมพันธ์ ส่วนระดับประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้งในระดับภาพรวมและแยกเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1. สามารถตรวจสอบได้ 2. สังคมชื่นชม 3. ความพึงพอใจของผู้เรียน และ 4. การมีมาตรฐานทางวิชาการ และองค์ประกอบการจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการ จัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยภาพรวม พบว่า มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้แก่ 1. การสำรวจข้อมูลชุมชน 2. การสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน และ 3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

นิพนธ์ คำเนินผล (2542 : 148) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาสภาพและปัญหาของการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ จังหวัดหนองคาย ตามกรอบแนวคิด 3 ด้าน คือ ด้านการจัดการศึกษาสายสามัญ ด้านการจัดการศึกษาสายอาชีพ และด้านการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ และครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พบว่า

1. ครู-อาจารย์ และครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีสภาพการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ จังหวัดหนองคาย โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยส่วนรวมมีการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาสายสามัญอยู่ในระดับมาก ยกเว้นครู-อาจารย์ แต่ผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอมีสภาพการดำเนินงาน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก

2. ครู-อาจารย์ จำนวนตามสภาพตำแหน่งมีปัญหาการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ จังหวัดหนองคาย โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

3. ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอและครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีสภาพการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกัน โดยผู้บริหารมีการดำเนินงานมากกว่าครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แต่ผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอและครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีปัญหาของการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

ชัยณรงค์ อังศธรมรัตน์ (2542 : 70) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินการจัดการศึกษาศูนย์การเรียนชุมชน : กรณีศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการดำเนินงานการจัดกิจกรรมพบกลุ่มการเรียนการสอนสายสามัญ และการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก การดำเนินงานที่มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเสริมสายสามัญ กิจกรรมการเรียนการสอนสายอาชีพ การจัดสื่อการเรียนการสอนที่เพียงพอแก่การศึกษาตามอัธยาศัยศูนย์การเรียนชุมชน ได้มีการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน การจัดทำและหรือพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมการจัดกิจกรรมนันทนาการในศูนย์การเรียนชุมชนด้านการบริหารและจัดการศึกษามีการจัดอยู่ในระดับมากคือ การสำรวจความต้องการทางการศึกษาของชุมชน การวิเคราะห์และการจัดทำข้อมูลพื้นฐาน การจัดลำดับความสำคัญวิเคราะห์ความเหมาะสม และปัจจัยพื้นฐานในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนชุมชนการกระจายสื่อและการประสานการใช้สื่อระหว่างศูนย์การเรียนชุมชน ศูนย์การเรียนชุมชนได้มีการสรุปและรายงานผลการปฏิบัติงานต่อ อบต. และ ศบอ. ด้านการทำงานร่วมกับชุมชน มีการจัดอยู่ในระดับมาก คือการประชาสัมพันธ์งานของศูนย์การเรียนชุมชนให้ชุมชนทราบ ศูนย์การเรียนชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ส่วนการดำเนินงานที่มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางคือ การจัดกิจกรรมกลุ่มเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน การจัดกิจกรรมกลุ่มศาสนกิจในชุมชน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ สรุปได้ว่า ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดต่าง ๆ พบว่า มีปัญหาด้าน อาคาร สถานที่ที่ไม่เพียงพอและไม่เป็นเอกเทศ ขาดวัสดุ อุปกรณ์ สื่อที่ทันสมัยในการจัดการเรียนการสอน ศูนย์การเรียนชุมชนจะต้องเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่าย เป็นศูนย์ที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน และเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารของชุมชน เป็นต้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

สมิท (Smith. 1971 : 2377-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของตัวแทนประชาชนในการวางแผนและพัฒนาศึกษา พบว่า

1. คณะกรรมการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน และประชาชนมีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาศึกษา
2. คณะกรรมการจากประชาชนไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการฝ่ายเดียวโดยที่คณะกรรมการไม่ได้มีส่วนรู้เห็นหรือรับรู้

3. คณะกรรมการโรงเรียนและผู้บริหารเห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิมมากหาก ได้มีคณะกรรมการดังกล่าวเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

คราฟ (Craff. 1988 : 1633-A) ได้ศึกษาทัศนคติของชุมชนต่อการศึกษา และระดับการมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน ที่จะทำให้ทัศนคติของชุมชนต่อโรงเรียนดีขึ้น จุดมุ่งหมายคือ ต้องการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมถึงแวดล้อมของโรงเรียนกับทัศนคติต่อสถานศึกษาของรัฐ ผลการศึกษา พบว่า มีค่าความสัมพันธ์กันระหว่างระดับทัศนคติกับระบบโรงเรียนในแต่ละสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างทัศนคติของชุมชนกับสิ่งแวดล้อมหรือทัศนคติของชุมชนกับระดับการเข้าร่วมในกิจการของโรงเรียน

เวลลา (Vella. 1979 : 76 ; อ้างถึงใน อัยญา บัวบุญ. 2544 : 33) ได้ศึกษาถึงการให้ชุมชนเป็นเครื่องมือ เพื่อให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ เพื่อหารูปแบบการจัดการศึกษาชุมชนในประเทศโลกที่สามการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาชุมชนภาคเหนือของประเทศแทนซาเนีย ได้ผลสรุปว่า

1. การจัดการศึกษาต้องถือเอาตัวบุคคลเป็นศูนย์กลาง
2. วิธีการให้บุคคล รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับให้ชุมชนรู้จักพึ่งตนเอง
3. โครงการการศึกษาที่จัดขึ้น จะต้องบูรณาการแผนพัฒนาทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับชาติ
4. ผู้รับผิดชอบในโครงการ จะต้องมีความเข้าใจในสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
5. ทั้งเนื้อหาและกระบวนการของการศึกษาชุมชนต้องมีความสัมพันธ์กัน แต่ก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและประสบการณ์ของบุคคลด้วย

คานู (Kanun. 1996 : 583 ; อ้างถึงใน อัยญา บัวบุญ. 2544 : 35) ได้วิจัยเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนป่ามิลลี : การเรียนรู้ทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมืองนิวยอร์ก รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบของการเรียนนั้น คือ ช่วยปรับสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจสังคม รวมถึงบรรยากาศในห้องเรียน ครูและนักเรียนที่มีความรัก ความอบอุ่น ผู้ปกครองผู้คนในชุมชน มีส่วนช่วยที่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ และสิ่งที่สำคัญจะต้องได้รับความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมจะต้องมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและการมีส่วนร่วมของชุมชน โครงการการศึกษาที่จัดขึ้น จะต้องบูรณาการแผนพัฒนาทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับชาติ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า ในการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีคิมีคุณภาพจะต้องมีแผนงานและโครงการในการพัฒนา มีอาคาร สถานที่ และอุปกรณ์ที่พร้อม เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน มีการประสานงานร่วมจัดกิจกรรมกับ บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ จัดทำข้อมูลชุมชนและจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะให้บริการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY